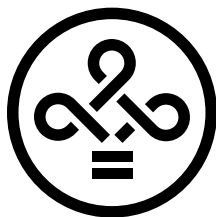

Mot nya utmaningar

Arbetslivets roll i svenskspråkig yrkesutbildning

Carola Bryggman

Svenska kulturfonden

Mot nya utmaningar

Arbetslivets roll i svenskspråkig yrkesutbildning

Carola Bryggman

Svenska kulturfonden

Svenska kulturfonden riktar ett varmt tack till rapportens författare **Carola Bryggman**. Kulturfonden gav Carola uppdraget att skriva en lägesrapport om den svenskspråkiga yrkesutbildningen i Finland. Också Regionförvaltningsverket bidrog till att rapporten möjliggjordes.

Skribenten ansvarar för formuleringar, ställningstaganden och slutsatser i rapporten.

Svenska kulturfonden

Helsingfors 2018
ISBN 978-952-7263-01-3
ISSN 1235-9203

Tryckeri: Grano

Innehåll

1.	Inledning	7
2.	Yrkesutbildningen i lagstiftningen	9
2.1.	Rätten att ordna examina och utbildning	11
3.	Utbildningsanordnarna inom svenskspråkig yrkesutbildning	14
3.1.	Axxell	14
3.2.	Folkhälsan Utbildning Ab (FHU)	16
3.3.	Östra Nylands yrkesinstitut Inveon	17
3.4.	Optima	18
3.5.	Porvoo International College, Point College	20
3.6.	Yrkesinstitutet Practicum	21
3.7.	Vamia	23
3.8.	Yrkesakademin i Österbotten YA!	25
3.9.	Åbo yrkesinstitut	26
4.	Genomförandet av yrkesutbildningen	28
4.1.	Yrkesinriktade examina	30
4.1.1.	Examensdelarna i en yrkesinriktad examen	33
4.1.2.	Personliga utvecklingsplaner och erkännande av kunnande	34
4.1.3.	Personliga studieplaner och tillämpningar enligt tidigare lagstiftning	35
4.2.	Handledande utbildning	37
4.3.	Arbetskraftsutbildning	38
4.4.	Övrig yrkesutbildning samt service- och produktionstjänster till arbetslivet	39

5.	Arbetslivets roll inom den examensinriktade yrkesutbildningen	43
5.1.	Läro- och utbildningsavtal	44
5.2.	Bedömningen i den nya lagstiftningen	46
5.3.	Genomförande av inläring i arbete, yrkesprov och examenstillfällen enligt tidigare lagstiftning	47
5.4.	Arbetsplatshandledarutbildning	50
6.	Utbildningsanordnarnas samarbete med det omgivande samhället	52
6.1.	Samarbete mellan olika utbildningsanordnare	52
6.1.1.	Samarbete mellan de svensk- och tvåspråkiga yrkesutbildningsanordnarna	52
6.1.2.	Samarbete med andra utbildningsanordnare	53
6.2.	Kombiexamen och samarbete med gymnasierna	54
6.3.	Regionalt samarbete	55
7.	Övergången till arbetslivet och fortsatta studier	57
8.	Lärarnas behörighet och kompetens	60
8.1.	Lärarnas kompetensutveckling	61
8.1.1.	Lärarnas arbetslivsperioder	62
8.1.2.	Behovet av fortbildning utgående från den nya lagstiftningen	62
8.2.	Kollektivavtalen och deras inverkan på utbildningen	63
9.	Digitalisering och undervisningsmaterial	65
9.1.	Digitalisering och e-lärande	65
10.	Konklusioner	67
	Källförteckning	70
	Bilaga 1: Deltagarna i diskussionerna med utbildningsanordnarna	71

1. Inledning

Dagens värld förändras snabbare än någonsin, mycket till följd av digitaliseringen och globaliseringen. Framtidsforskarna talar om att de traditionella jobben försvinner och att nya i stället tillkommer, jobb som ingen idag ens känner till. Det räcker troligen inte längre med en yrkesutbildning eller examen för att den personliga kompetensen ska räcka till för resten av livet.

Arbetslivet frågar efter människor som är självständiga, ansvarstagande och har rätt attityd. Utöver de yrkesmässiga kunskaperna krävs social kompetens och karriärkompetenser (Career Management Skills CMS), dvs. färdigheter en person behöver för sin självkänedom, för att rusta sig i ett livsperspektiv och för att kunna hantera återkommande val. Fokus ligger på livslångt lärande, med andra ord konstant vidareutbildning och uppdatering av den egna kompetensen.

För att svara på arbetslivets behov genomgår yrkesutbildningen på andra stadiet en reform som sägs vara den största någonsin. Reformen har utmynnat i en ny lag och förordning för yrkesutbildningen. På fältet råder det delade meningar om hur omfattande reformen är. Mycket av det som ingår i den nya lagen har redan tillämpats. Men oberoende innebär reformen att arbetslivets roll i yrkesutbildningen ytterligare utökas.

Svenska kulturfonden tog våren 2016 initiativ till en utredning om den svenskspråkiga yrkesutbildningen på andra stadiet. Eftersom yrkesutbildningsreformen då var högaktuell föll det sig naturligt att utredningen skulle handla om yrkesutbildningens samarbete med arbetslivet. Målet var att se hur samarbetet har fungerat och vad yrkesutbildningsreformen kan betyda för det fortsatta samarbetet. Förhoppningsvis bidrar utredningen till ett utökat och mera strukturerat samarbete mellan utbildningsanordnarna inom yrkesutbildningen på andra stadiet. Den kan eventuellt också ge underlag för diskussion och indirekt leda till projektfinansiering.

Utredningen baserar sig främst på enskilda diskussioner med var och en av utbildningsanordnarna i januari och februari 2017. Under diskussionerna har gruppernas sammansättning varierat vilket bidragit till att olika synvinklar har lyfts fram. Deltagarna i diskussionerna framgår ur bilaga 1. Vidare

baserar utredningen sig på yrkesutbildningens lagstiftning och regeringens proposition RP 39/2017 rd samt övrigt material enligt källförteckningen.

Som stöd för utredningen har det funnits en referensgrupp med medlemmarna Harriet Ahlnäs Practicum, Max Gripenberg Optima, Lena Johansson Axxell, Åsa Stenbacka/Johan Lindman Vamia, Boris Ståhl Yrkesakademin YAI, Gunilla Träskelin/Solveig Mickels Inveon, Marianne West-Ståhl Regionförvaltningsverkens svenska enhet för bildningsväsendet samt Veronica Granö-Suomalainen och Sonja Ollas-Airinen Svenska kulturfonden. Ett stort tack till referensgruppen för goda synpunkter, kompletteringar och ändringsförslag under arbetets gång.

Utredningen gjordes i brytningsskedet mitt under yrkesutbildningsreformen vilket har varit en utmaning och har fördröjt arbetet men samtidigt också en möjlighet. Nu fanns chansen att lyfta fram utmaningar som lagstiftningen medför.

Pargas i oktober 2017
Carola Bryggman

2. Yrkesutbildningen i lagstiftningen

Yrkesutbildningen regleras av en ny lag som träder i kraft 1.1.2018 och som vi därför ännu inte sett effekterna av. Lagen om yrkesutbildning (531/2017) godkändes i riksdagen 30.6.2017 och statsrådets förordning om yrkesutbildning (673/2017) fastställdes 5.10.2017. Därmed upphävdes lagarna om grundläggande yrkesutbildning (630/1998) och yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998) och bestämmelserna om yrkesutbildningen ingår härefter i en enda lag. Yrkesutbildningslagen innehåller bestämmelser om yrkesinriktade examina som hör till undervisnings- och kulturministeriets (UKM) förvaltningsområde, om utbildning som behövs för att förvärva yrkeskompetens och om påvisande och intygande av yrkeskompetens. Vidare övertar UKM ansvaret för en del av arbetskraftsutbildningen.

Enligt lagen är syftet med yrkesutbildningen och examina att

- höja och upprätthålla befolkningens yrkeskompetens,
- ge möjlighet att påvisa yrkeskompetens oberoende av hur den förvärrats,
- utveckla arbets- och näringslivet och svara på dess kompetensbehov,
- främja sysselsättningen,
- ge färdigheter för företagande och kontinuerligt upprätthållande av arbets- och funktionsförmågan samt
- stödja livslångt lärande och yrkesutveckling.

Att svara på arbetslivets kompetensbehov är naturligtvis en av de viktigaste uppgifterna inom yrkesutbildningen eftersom kvalificerad och kunnig arbetskraft är en förutsättning för att arbets- och näringslivet ska kunna utvecklas och vara framgångsrikt. Utbildningen ska därför också främja avläggandet av examina och examensdelar. Men minst lika viktigt är att utbildningen stöder de studerandes utveckling till goda, harmoniska och bildade människor och samhällsmedlemmar och ger dem kunskaper och färdigheter som ger förutsättningar för fortsatta studier, yrkesutveckling, fritidsintressen och en mångsidig personlighetsutveckling.

Alla former av en yrkesinriktad grundexamen ger behörighet för fortsatta studier på högskolenivå. Dessutom är det fortfarande möjligt att kombinera

en yrkesinriktad grundexamen och gymnasieutbildning, dvs. att avlägga en kombiexamen.

Antagningen till den examensinriktade utbildningen ska härefter ske kontinuerligt året om och utbildningsanordnaren beslutar om ansökningstiderna och själva förfarandet. Gemensam ansökan ordnas dock såsom tidigare för dem som avslutar den grundläggande utbildningen och dem som saknar yrkesexamen.

Sedan 1.8.2015 består grundexamina av kompetenshelheter som innehåller kompetensområden och är uppbyggda av examensdelar som omfattar ett visst kunnande. Omfattningen anges i kompetenspoäng. Termerna utbildningsprogram och studieveckor, dvs. användningen av tid som grund för omfattningen av en examen har därmed slopats redan tidigare. Kompetensinriktningen betonas starkt i den nya lagen och utvidgas till att utöver grundexamina även gälla yrkes- och specialyrkesexamina. Kompetenspoängen ska följa ECVET (European Accumulation and Transfer Credit System for Vocational Education and Training), ett europeiskt system för meritöverföring inom yrkesutbildningen, som avser att underlätta studentutbyte och fri rörlighet för arbetskraften inom Europeiska unionen. Enligt systemet motsvarar 60 kompetenspoäng inlärningsresultaten av en utbildning på heltid under ett år.

En studerande har rätt till särskilt stöd om hen har inlärningssvårigheter, funktionsnedsättning eller sjukdom eller av någon annan orsak behöver långvarigt stöd. Här avses pedagogiskt stöd och särskilda undervisnings- och studiearrangemang.

Finansieringssystemet genomgår en stor förändring. Finansieringen delas in i basfinansiering, prestationsbaserad finansiering, genomslagsfinansiering och strategifinansiering. Av den kalkylerade finansieringen är 50 procent basfinansiering som betalas enligt studerandeantalet och 35 procent prestationsbaserad finansiering som betalas utgående från examina och examensdelar. Genomslagsfinansieringen på 15 procent betalas på basis av studerandenas sysselsättning och övergång till fortsatta studier och på basis av respons från studerande och arbetslivet. Strategifinansieringens andel av den totala finansieringens andel kan variera årligen. Den totala finansieringen för yrkesutbildningen ska fastställas årligen i statsbudgeten; hittills har den grundat sig på de faktiska kostnaderna.

2.1. Rätten att ordna examina och utbildning

Med undervisnings- och kulturministeriets anordnartillstånd kan en kommun, samkommun, registrerad sammanslutning eller stiftelse ordna yrkesinriktade examina och yrkesutbildning. Med UKM:s beslut kan examina och utbildning också ordnas i statliga läroanstalter. I och med att lagstiftningen förnyats har UKM beviljat alla anordnartillstånd på nytt i oktober 2017 och tillstånden träder i kraft 1.1.2018.

En förutsättning för att få anordnartillstånd är att verksamheten tillgodoser ett rikstäckande, branschspecifikt eller regionalt kompetensbehov. Utbildningsanordnaren ska ha det kunnande som krävs, ett tillräckligt samarbete med arbets- och näringslivet samt ekonomiska och operativa förutsättningar för att ordna examina och utbildning. I bedömningen av förutsättningarna beaktar UKM verksamhetens kvalitet, effektivitet och resultat och ska se till att tillstånden bildar en helhet och säkerställer en tillräcklig tillgång till yrkesutbildning.

I anordnartillståndet ingår de examina som utbildningsanordnaren har rätt att utfärda och ordna examensutbildning för. Jämfört med tidigare lagstiftning har här skett en förändring. Numera har utbildningsanordnaren rätt att för varje examen som ingår i tillståndet utfärda examen. Inom det fristående examenssystemet var det tidigare examenskommissionerna som utfärdade examina. Anordnartillståndet innehåller också bestämmelser om rätt att ordna handledande utbildning.

Utgående från anordnartillståndet kan en utbildningsanordnare anskaffa examensdelar, examensutbildning och övrig utbildning av andra aktörer och på så sätt komplettera sitt eget utbud. Med andra ord behöver inte utbildningsanordnaren ordna t.ex. alla valbara examensdelar som ingår i examensgrunderna utan kan i stället skaffa dem av någon annan. Det finns ingen exakt gräns för hur stor andel av en examensdel som kan anskaffas men huvudregeln är att utbildningsanordnaren själv ska ordna åtminstone de obligatoriska delarna. Dessutom kan utbildningsanordnaren för att möjliggöra en studerandes individuella val skaffa andra examens- och utbildningsdelar som inte ingår i det egna anordnartillståndet och olika stödåtgärder som underlättar avläggandet av examen. Det kan t.ex. vara fråga om verksamhet i ungdoms- och arbetsverkstäder.

Den kvantitativa regleringen i anordnartillstånden har förenhetligats och prestationsenheten studerandeår gäller för alla examina och utbildningar. Tidigare har kvantiteten definierats i antingen antal studerande (grundlägg-

gande yrkesutbildning) eller studerandeårsverken (fristående examen). I lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009, ändr. 2017) definieras begreppet studerandeår: "Med studerandeår avses 365 dagar då den studerande beaktas som grund för finansieringen. Den studerande beaktas som grund för finansieringen från den dag då den studerandes studierätt börjar fram till den dag den upphör." I anordnartillståndet anges utbildningsanordnarens minimiantal studerandeår. UKM beslutar årligen inom ramen för statsbudgeten om utbildningsanordnarens mål för antalet studerande som inte får vara lägre än minimiantalet i anordnartillståndet. Utbildningsanordnaren kan i regel fritt besluta hur studerandeåren fördelas mellan utbildningarna.

Utbildningsanordnarens undervisnings- och examensspråk bestäms i anordnartillståndet och är finska, svenska eller samiska. En tvåspråkig utbildningsanordnare har undervisningsspråken finska och svenska. Utöver de språk som ingår i tillståndet kan utbildningsanordnaren ge undervisning på det andra inhemska språket, romani, teckenspråk eller något främmande språk. Utbildningsanordnarna kan fortsättningsvis ansöka om rätt att ordna enskilda examina på främmande språk. I anordnartillståndet ingår vidare utbildningsanordnarens geografiska verksamhetsområde och eventuella bestämmelser om rätt att ordna utbildning vid internatskola.

Anordnartillståndet innebär att utbildningsanordnaren kan ordna utbildning som fördjupar eller kompletterar yrkeskompetensen och som har koppling till de examina som utbildningsanordnaren har tillstånd att ordna. Däremot är det inte längre möjligt att få tillstånd att enbart ordna s.k. yrkesinriktad tilläggsutbildning som inte leder till examen. Den som ordnar sådan utbildning måste alltid ha anordnartillstånd för examensutbildning. Detta innebär att de som i dagsläget ordnar yrkesinriktad tilläggsutbildning måste ta ställning till om deras utbildningsverksamhet kan fortsätta i nuvarande form.

På ansökan kan en utbildningsanordnare få tillstånd att ordna arbetskraftsutbildning. Uppgiften ingår då i anordnartillståndet, vilket innebär att utbildningsanordnarens examina och examensutbildning också kan ordnas som arbetskraftsutbildning. I praktiken betyder det att utbildningsanordnaren och arbets- och näringsförvaltningen avtalar om ordnandet av utbildningen och att arbets- och näringsbyråerna ansvarar för antagningen av studerande.

Läroavtalsutbildningen regleras inte längre i anordnartillståndet och utbildningsanordnaren kan oberoende ordna läroavtalsutbildning för sina examina. Däremot ska utbildningsanordnaren i regel inte kunna ordna läroavtals-

utbildning för sådana examina som inte ingår i anordnartillståndet ifall den inte har ett utvidgat uppdrag att ordna läroavtalsutbildning.

Anordnartillståndet kan innehålla bestämmelser om utbildningsanordnarens skyldighet att ordna examina och handledande utbildning för studerande som har rätt till krävande särskilt stöd och bestämmelser om att sköta utvecklings-, handlednings- och stöduppgifter med anknytning till stödet.

En utbildningsanordnare kan fortsättningsvis vara utbildningscentrum enligt lagen om yrkeskompetens för lastbils- och bussförare. Detta skrivs in i anordnartillståndet.

3. Utbildningsanordnarna inom svenskspråkig yrkesutbildning

Den svenskspråkiga yrkesutbildningen på andra stadiet ordnas huvudsakligen av nio utbildningsanordnare. Genom sammanslagningar av enheter har antalet utbildningsanordnare minskat sedan slutet av 1990-talet.

För närvarande är sammanslagningar av utbildningsenheter i östra Nyland aktuella. Hösten 2016 inleddes på beslut av regionens kommuner ett reformprogram för ordnandet av yrkesutbildningen i regionen. Meningen är att yrkesutbildningen på andra stadiet i fortsättningen ska ordnas av två aktiebolag. Ett nytt aktiebolag bestående av Oy Porvoo International College Ab och Itä-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä ska bildas och bli en tvåspråkig utbildningsanordnare. Vidare är det meningen att Svenska framtidsskolan i Helsingforsregionen Ab ska ta över Inveons utbildning som då blir en del av Prakticum. Enligt planerna ska sammanslagningarna vara klara 1.1.2019.

Den svenskspråkiga utbildningens framtid inom Åbo yrkesinstitut har diskuterats. Ett förslag har varit att utbildningen skulle överföras till Axxell med placering i Axxells enhet i Åbo. Men enligt Åbo stads beslut sommaren 2017 blir den svenskspråkiga utbildningen kvar i Åbo yrkesinstitut.

Nedan följer en presentation av utbildningsanordnarna som ordnar svenskspråkig utbildning utgående från anordnartillstånden och verksamheten som gällde våren 2017.

3.1. Axxell

Raseborg, www.axxell.fi

Axxell upprätthålls av Axxell Utbildning Ab som ägs av Svenska folkskolans vänner r.f., Svenska småbruk och egnahem Ab och Raseborgs stad. Axxell

har verksamhetsenheter på nio orter dvs. Ekenäs, Esbo, Helsingfors, Karis, Kimito, Lappfjärd, Pargas, Vanda och Åbo och har cirka 2 700 studerande varav cirka 1 000 är ungdomar.

Axxell har enligt anordnartillståndet från UKM rätt att ordna grundläggande yrkesutbildning inom det humanistiska och pedagogiska området, kultur, det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, det naturvetenskapliga området, teknik och kommunikation, naturbruk och miljö, social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. Enligt tillståndet är studerandeantalet som berättigar till statsandel 1 480 varav 140 får inkvartering i internat.

Axxell har en betydande vuxenutbildning och ordnar examensinriktad vuxenutbildning som leder till grund-, yrkes- eller specialyrkesexamen. Enligt anordnartillståndet har Axxell 260 studerandeårsverken inom yrkesinriktad tilläggsutbildning. Utbildningsenheten erbjuder också kortare utbildningar för företag, organisationer och kommuner. Vidare arrangerar Axxell arbetskraftsutbildning som hösten 2016 hade 559 studerande samt utbildning inom Kompetensprogrammet för unga vuxna (NAO), programmet Stärkande av vuxnas kompetensgrund (AOV) och programmet Invandrares yrkesutbildning (MAO).

Axxells läroavtalsbyrå verkar i västra Nyland och Åboland och ordnar läroavtalsutbildning på svenska och finska. Inom den yrkesinriktade tilläggsutbildningen har Axxell 111 platser och utöver det läroplansbaserad läroavtalsutbildning inom grundläggande yrkesutbildning.

Folkhögskolan Axxell är en skild skola inom Axxell Utbildning Ab och genomför 2 000 studerandeveckor inom fritt bildningsarbete. Utbildningen ordnas främst som kortkurser utöver musiklinjen i Lappfjärd och skrivarkurser i Esbo.

Vision och målsättning

Axxell fastställdes år 2015 en vision, en strategi och mål för verksamheten. Axxell ser som sin mission att erbjuda utbildning som svarar på individens, arbetslivets och samhällets behov. Utgående från missionen har vision, policy och värderingar fastslagits.

Visionen för Axxell formuleras så här:

- Axxell utbildar och är innovativ tillsammans med arbetslivet. Alla studerande karriärplanerar och får arbete. Axxell är en ledande aktör i natio-

nella och internationella nätverk.

- Axxell har en kreativ arbetsmiljö där välbefinnande, delaktighet och kommunikation är ledstjärnor. Varje medarbetare tar ansvar för sin del av vårt uppdrag och sin egen kompetensutveckling.
- Axxell är en lärande organisation med ett tidsenligt pedagogiskt synsätt som förverkligas genom flexibla metoder och studievägar. Axxell främjar studerandes inläring, kunnsande och utveckling.
- Axxell har en IKT-miljö som är lättillgänglig för alla. Vi är en kunnig personal som använder moderna och tidsenliga verktyg, för att främja det egna arbetet, inläring och utveckling hos såväl sig själva som hos studerande.

Värderingarna sammanfattas i orden engagemang, hållbar utveckling, jämlikhet och positiv människosyn. Vidare har gemensamma målsättningar för områdena arbetsliv, arbetsmiljö, pedagogik, IKT och miljö fastslagits och handlingsplaner utarbetats. Dessutom har enheterna kunnat formulera egna enhetsvisa mål.

3.2. Folkhälsan Utbildning Ab (FHU)

Norrvalla

Vöråvägen 305-307, Vörå

<http://www.folkhalsan.fi/Folkhalsan-idrott/Studera/>

Solvalla idrottsinstitut

Nouxvägen 82, Esbo

Folkhälsan Utbildning Ab (FHU) upprätthåller Norrvalla folkhögskola, Norrvalla idrottsinstitut och Solvalla idrottsinstitut och erbjuder utbildning inom idrott, välmående och kultur. Enligt UKM:s anordnartillstånd har FHU rätt att ge utbildning för grundexamen i idrott, idrottsledare inom social-, hälso- och idrottsområdet med internatboende. Antalet studerande som berättigar till statsandelar är 99. Platserna har fördelats så att cirka 60 procent av dem finns i Solvalla och 40 procent i Norrvalla.

Idrottsledarexamen kan kombineras med studentexamen. De som studerar i Norrvalla kan avlägga studentexamen i Campus Norrvalla vid Vörå Samgymnasium/idrottsgymnasium. De som studerar i Solvalla kan under det tredje studieåret söka till något av huvudstadsregionens gymnasier eller till ett gymnasium på hemorten.

Yrkesinriktad tilläggsutbildning erbjuds i form av yrkesexamen för massör.

FHU har 29,1 årsverken för tilläggsutbildningen. Årsverkena har fördelats jämnt mellan Solvalla och Norrvalla. Vidare erbjuds reseledarutbildning där en del av studierna sker i Norrvalla och en del i Spanien. Sedan starten år 2014 har drygt 60 studerande utexaminerats från denna utbildning.

FHU utbildar som enda i Finland FISAF personal trainers på svenska och finska. FISAF står för Federation of International Sports Aerobics And Fitness. Vidare arrangerar FHU olika fortbildningar för personal inom fitness-, idrotts- och hälsosektorerna.

I Norrvalla ordnas yrkesförberedande utbildning för invandrare inom ramen för den fria bildningen. Under den ettåriga utbildningen ges färdigheter som behövs för grundläggande yrkesutbildning, läroavtalsutbildning och arbetslivets behov. FHU har fått finansiering från Migrationsverket för att ordna språkkurser i svenska för invandrare. Språkkurserna har ordnats i Norrvalla.

Till FHU hör också resurscentret Föregångarna i Vasa. Resurscentret är en arbetsverkstad som hjälper personer att hitta sin plats i tillvaron vad gäller arbete, studier och sociala sammanhang. Detta sker genom mångprofessionell individuell handledning.

3.3. Östra Nylands yrkesinstitut Inveon

Edelfeltsstigen 1, Borgå, www.inveon.fi

Östra Nylands yrkesinstitut Inveon upprätthålls av Samkommunen för yrkesutbildning i östra Nyland. Medlemskommuner i samkommunen är Borgå, Sibbo, Lovisa, Lappträsk och Mörskom. Inveon är en skola med två enheter, 12 inriktningar och 260 studerande. Inveon har haft goda resultat i utvärderingen som ligger som grund för resultatfinansieringen.

Enligt UKM:s tillstånd att ordna utbildning får Inveon ha totalt högst 275 studerande inom den grundläggande yrkesutbildningen som berättigar till statsandelsfinansiering. Utbildningen ordnas inom utbildningsområdena kultur, teknik och kommunikation, social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. Utbildningsanordnaren har också tillstånd att fungera som utbildningscentrum med utbildning för grundläggande yrkeskompetens för lastbils- och bussförare. Detta innebär

att Inveon kan ordna såväl grundläggande yrkesutbildning som fortbildning för lastbils- och bussförare.

Inveons vuxenutbildning består av kortkurser såsom certifikatutbildning för heta arbeten, arbetssäkerhet för logistikbranschen och yrkeskompetenskurser för chaufförer. De senare genomförs i samarbete med bl.a. Finlands Yrkestrafikakademi och Finlands Transport och Logistik SKAL r.f.

Vision och målsättning

Enligt samkommunens vision ordnar den tidsenlig i regionen förankrad yrkesutbildning på svenska för unga och vuxna enligt närings- och arbetslivets önskemål under devisen "Inveon för livskvalitet och levnadsstandard".

Målsättningen definieras enligt följande:

Inveons mångsidiga yrkesutbildning leder till det yrkeskunnande och den kompetens som arbets- och näringslivet behöver. Inveon är en studiemiljö där livskvalitet befrämjas genom att individen kan utveckla sin personlighet, mår bra och verkar som en aktiv och ansvarstagande medborgare i samhället.

3.4. Optima

Trädgårdsgatan 30, Jakobstad, www.optimaedu.fi

Optima upprätthålls av en samkommun som ägs av kommunerna Jakobstad, Pedersöre, Larsmo, Nykarleby, Kronoby, Vörå och Karleby. Under år 2016 rankade undervisnings- och kulturministeriet Optima som Finlands bästa yrkesutbildare för åttonde gången. Dessutom utnämnde Europeiska kommissionen Optima till Europas innovativa och utmärkta yrkesutbildare: Innovative and excellent VET provider. Utbildningsspråket är svenska men en utbildning inom den grundläggande yrkesutbildningen och delar av vuxenutbildningen ordnas på finska. Arbetslivstjänsterna är tvåspråkiga. Inom den grundläggande yrkesutbildningen riktad till unga har Optima cirka 1 100 studerande.

Enligt UKM:s anordnartillstånd har Optima rätt att ordna grundläggande yrkesutbildning inom det humanistiska och pedagogiska området, kultur, det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa områ-

det, det naturvetenskapliga området, teknik och kommunikation, naturbruk och miljö, social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. Utbildningsenheten har också tillstånd att arrangera VALMA-utbildning, dvs. handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning och TELMA-utbildning, dvs. utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. Vidare har Optima som särskild utbildningsuppgift att ordna yrkesinriktad specialundervisning. Enligt tillståndet berättigar 1 115 studerande till statsandelsfinansiering, varav 140 reserverats för specialundervisningen. Optima har också tillstånd att ge behörighetsgivande utbildning till lastbils- och busschaufförer.

I Optima ingår med andra ord den enda svenskspråkiga specialyrkesläroanstalten i Finland med ett allfinlandssvenskt ansvar att ordna yrkesinriktad specialundervisning och handledande utbildning samt att fungera som kompetenscenter för utveckling av specialundervisningen på andra stadiet. Specialyrkesläroanstalten har verksamhet i Österbotten, Åboland och Nyland. För de studerande som behöver särskilt stöd i sina studier inom den grundexamensinriktade undervisningen ordnas specialundervisningen oftast som ett tillägg till den allmänna undervisningen, individuellt eller i liten grupp.

Vidare arrangerar Optima vuxenutbildning och har årligen ungefär 350 läroavtal i kraft, 60 studerandeårsverken i den yrkesinriktade tilläggsutbildningen, 100 personer i arbetskraftspolitisk utbildning och 3 000 personer i kursverksamheten. Från och med 1.1.2017 erbjuder Optima arbetslivstjänster såsom korta kurser, certifikatkurser och CAP-dagar genom företaget OptimaPlus Ab.

Vision 2020: Den nya generationens Optima **Självklar aktör inom utbildning, utveckling och konsultation**

- första utbildningsalternativet
- ett innovativt kompetenscenter med optimala lärmiljöer
- den naturliga mötesplatsen

Professionalitet och ständiga förbättringar

- kunnig och engagerad personal med hög arbetsmoral
- bra planering med god framförhållning
- god ekonomi och dynamisk verksamhet

Samhällsbyggare

- vi utbildar på toppnivå
- vi utvecklar arbetslivet där alla är delaktiga
- vi bygger tillsammans

3.5. Porvoo International College, Point College

Institutgränd 1, Borgå, www.pointcollege.fi

Point College är en officiellt tvåspråkig utbildningsenhet där den finskspråkiga utbildningen är i majoritet men utbildning också ordnas på svenska och engelska. Point College upprätthålls av Oy Porvoo International College Ab. Ägarna i aktiebolaget är Borgå, Sibbo, Lovisa och Askola samt några företag, privatpersoner och föreningar. Ett nytt skolhus ska stå klart i januari 2019 och bildar då ett campus med närliggande yrkeshögskolor. Point College har cirka 800 studerande varav 70–100 studerar inom svenskspråkig utbildning. Enligt anordnartillståndet berättigar 436 studerande inom grundläggande yrkesutbildning och 38,5 årsverken inom yrkesinriktad tilläggsutbildning för vuxna till statsandelsfinansiering. Point College har haft goda resultat i UKM:s resultatfinansiering och har flera år i följd rankats som etta i klassen Övriga med flera branscher.

Inom den grundläggande yrkesutbildningen ordnar Point College svenskspråkig utbildning som leder till grundexamen inom företagsekonomi, merkonom och grundexamen i informations- och kommunikationsteknik, datanom. Som yrkesinriktad tilläggsutbildning erbjuds utbildningar inom informations- och bibliotekstjänst, försäljning, marknadsföring, ekonomiförvaltning, företagande, datateknik samt dokumentationsadministration och arkivväsen. Utbildningarna kan vara en del av en examen eller bestå av enskilda utbildningsdagar.

Point College har en läroavtalsbyrå där man kan avlägga examen, delexamen eller förbättra sitt kunnande genom tilläggsutbildningar och kortkurser. Utöver mellan 200 och 220 läroavtal som förbereder för en yrkesinriktad grundexamen har Point College 43 läroavtalsplatser för yrkesinriktad tilläggsutbildning. Platserna har ingen språklig indelning.

Via utvecklingscentret för arbetslivet TYPA (työelämän kehittämisspalvelut) erbjuder Point College skräddarsydda utbildningar direkt till arbetsgivarna.

Vision och målsättning

Point College är en processorganisation som jobbar enligt kvalitetssystemet CAF (Common Assessment Framework) med bl.a. årliga systematiska självutvärderingar. Visionen 2020 är Winning point. Verksamhetsidén har definierats enligt följande: vi ger våra kunder välfärd och konkurrensförmåga genom att erbjuda högklassiga, attraktiva och arbetslivsinriktade utbildnings- och utvecklingstjänster. Missionen är att Point College ska

vara en vägvisare inom yrkesutbildning som främjar sysselsättning i en allt mer internationell verksamhetsmiljö. Värdena kan sammanfattas i orden kundnärhet, resultatriktning och ansvarsfullhet samt professionell förändringsförmåga.

Point College har ställt följande strategiska mål:

- Vi förstärker vårt gemensamma brand genom att säkerställa framgångsrikt resultat enligt den nya finansieringen.
- Vi främjar i förändringssituationen förutsättningar för en fungerande och trivsamt läro- och arbetsmiljö och deltar aktivt i planering av nya utrymmen.
- Vi utvecklar innehåll och kvalitet av lärande och högklassig skolning i samarbete med arbetslivet och andra läroanstalter.
- Vi främjar studieförmåga mot mera funktionell och arbetslivsnära inläring och kvalitativ undervisning på tre språk och internationellt. Vi erbjuder flexibla modeller och stöd för speciell och personlig inläring och kompetensutveckling.
- Vi erbjuder skolning och service för arbetslivets behov som förbättrar organisationers och individers konkurrensförmåga.
- Vi intensifierar samarbetet med våra ägare och övriga intressenter. Vi eftersträvar en positiv samarbetsatmosfär för att undvika eventuella störningar förorsakade av fusioneringsåtgärderna.
- Vi främjar (personalens) gemenskap och metoder i kompetensutveckling. Vi främjar fortfarande öppenhet, omgivnings- och kostnadsmedvetenhet i vår arbetsgemenskap. Vi stöder (dem) i förändringsituationer.
- Vår organisationsmodell och ledning stödjer ekonomiska och effektiva framtidslösningar i samarbete. Vi handlar enligt principen om hållbar utveckling och har kontroll över miljökonsekvenserna av vår verksamhet.

3.6. Yrkesinstitutet Practicum

Jan Magnus Janssons plats 5, Helsingfors, www.practicum.fi

Yrkesinstitutet Practicum upprätthålls av Svenska Framtidsskolan i Helsingforsregionen Ab. Aktiebolaget ägs av Samfundet Folkhälsan, Sydkustens landskapsförbund, Helsingfors stad, Esbo stad, Vanda stad, Grankulla stad, Kyrkslätt kommun och Sibbo kommun. Huvudenheten finns i Helsingfors och en mindre enhet i Borgå. Dessutom har Practicum en grupp merkonomstuderande i Esbo. Practicum har cirka 1 100 studerande.

Enligt UKM:s anordnartillstånd har Prakticum rätt att ordna grundläggande yrkesutbildning inom utbildningsområdena kultur, det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, det naturvetenskapliga området, teknik och kommunikation, social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. Utbildningsenheten har också rätt att ordna s.k. VALMA-utbildning, dvs. handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning. Enligt tillståndet berättigar 920 studerande till statsandelar. Från och med 1.1.2017 ingår Svenska produktionskolan SVEPS som en del i Prakticum.

Fortbildningscentrum Prakticum erbjuder svensk- och finskspråkig yrkesutbildning för vuxna som antingen är i behov av en behörighetsgivande utbildning och examen eller vill fördjupa sitt kunnande genom en yrkes- eller specialyrkesexamen. Annan kompetenshöjande utbildning i form av seminarier eller kortkurser ordnas också. Prakticum har 47,6 årsverken för yrkesinriktad tilläggsutbildning. Läroavtalsutbildning ordnas som läroplansbaserad utbildning.

I Prakticum finns ett arbetslivscentrum med uppgift att utveckla samarbetet mellan arbetslivet och yrkesinstitutet och att förbättra de studerandes möjligheter till sysselsättning. Arbetslivscentrum erbjuder företag och studerande en arbetsplatsportal, rekryteringstjänster, undervisning i arbetslivsfärdigheter för studerande och en småskalig alumniverksamhet.

Vidare har Prakticum en idrottsprofilering som ger idrottare på minst FM-nivå en möjlighet att avlägga en utbildning vid sidan om idrottandet. Prakticum är sedan hösten 2014 medlem i Urhea (huvudstadsregionens idrottsakademi) och samarbetar även med idrottsakademin i Borgå. Vid Prakticum beaktas alla idrottsgrenar och för varje enskild idrottare görs en plan över hur idrottandet och studierna kan kombineras. Ansökan till idrottsprofileringen görs efter att man blivit antagen till en utbildning. För närvarande studerar 45 idrottare inom idrottsprofileringen.

Practicum är den enda yrkesläroanstalten i landet som har rätt att utbilda certifierade KNX-montörer. KNX är husautomation, så kallade intelligenta hus där allt från övervakningssystem till luftkonditionering styrs med datorer.

e-Sport har blivit en ny nisch för Prakticum och har väckt intresse i hela landet både bland andra utbildningsanordnare och i media. Inom datan- omutbildningen erbjuds e-Sport som en valfri examensdel. Denna examensdel innehåller fysisk träning, ergonomi, mental träning, laganda, mål-

sättning och måluppföljning samt ansvar. I utbildningen satsar man på en sund livsstil. Inom e-Sporten samarbetar Prakticum med aktörer i Sverige och Norge.

Vision och målsättning

Missionen är att utbilda ungdomar och vuxna till yrkeskunniga människor med en sund självkänsla. Prakticum har som vision att bli en föregångare i Norden och att få topplaceringar i utvärderingar och kvalitetsbedömningar. Samtidigt uppmuntras uppfinningsrikedom, projekt och experiment inom personalen. Geografiskt ska Prakticum vara beredd att ta ett större ansvar för tillfälliga utbildningslinjer i ägarkommunerna och östra Nyland. Dessutom skapas närmare samarbete med motsvarande skolor i de nordiska länderna. Utgångspunkten har varit skolans styrkor och en satsning på dem samtidigt som svagheter ska elimineras. Verksamhetsledningen utvecklas kontinuerligt och Prakticum har tagit i bruk kvalitetssystemet CAF (Common Assessment Framework). Värderingarna beskrivs med orden "respekt", "delaktighet" och "välbefinnande".

Verksamheten är indelad i tre huvudprocesser: utbildning för unga, utbildning för vuxna och Prakticum som arbetsplats. Huvudprocesserna är indelade i delprocesser som leds av olika processteam med uppgift att utvärdera och vidareutveckla processerna så att de är ändamålsenliga för personal och studerande. Prakticum gör också årligen flera utvärderingar där studerandes, personalens och samarbetsparternas feedback på verksamheten utgör grunden.

3.7. Vamia

Krutkällarvägen 2, Vasa, www.vamia.fi/svenska

Vasa yrkesinstitut, Vasa vuxenutbildningscenter och Vasa kustregions läroavtalsbyrå gick samman 1.1.2017 och bildade Vamia som erbjuder yrkesinriktad utbildning för unga, vuxna och företag. Vamia ger utbildning på finska och svenska och upprätthålls av Vasa stad.

Enligt UKM:s anordnartillstånd har Vamia rätt att ordna grundläggande yrkesutbildning inom utbildningsområdena kultur, det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, det naturvetenskapliga området, teknik och kommunikation, naturbruk och miljö, social-, hälso- och

idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen. Vamia har också rätt att ordna finskspråkig VALMA-utbildning, dvs. handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning. Vidare har Vamia rätt att ge grundexamen inom maskin- och metallbranschen och grundexamen inom hotell-, restaurang- och cateringbranschen på engelska. I tillståndet berättigar 2 320 studerande till statsandelar. Dessutom ordnar Vamia utbildning inom programmet Invandrades yrkesutbildning (MAO).

Vuxenutbildning ordnas inom ett flertal branscher som grund-, yrkes- eller specialyrkesexamen, läroavtalsutbildning, arbetskraftsutbildning och som personalutbildning.

Utbildning inom det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, det naturvetenskapliga området, social-, hälso- och idrottsområdet och turism-, kosthålls- och ekonomibranschen ges på svenska. Antalet studerande inom svenskspråkig utbildning är cirka 180. Hösten 2017 inleddes utbildningen Schaktningsmaskinförare inom byggbranschen som enda i Svenskfinland.

Oy EduVakk Ab producerar utbildnings- och utvecklingstjänster till personer, företag, offentliga samfund och övriga arbetslivsorganisationer i Vasa med omnejd.

Vision och målsättning

Vamias vision är att vara bästa producent av yrkesskicklighet i Norden. Visionen ska nås via missionen att Vamia producerar, verifierar och utvecklar yrkesskickligheten för arbetslivets framtida behov.

Vamia anger som sina värden:

- Smidig – Vamia reagerar på förändringar i arbetslivet snabbt och smidigt
- Individuell – I Vamia kan var och en bygga en egen stig till arbetslivet
- Kan och vågar – Vamia går i spetsen för utvecklingen och verksamheten baserar sig på kontinuerlig förbättring. Vi ger förutsättningar till tillväxt.

3.8. Yrkesakademin i Österbotten YA!

Kungsgårdsvägen 30 A, Vasa, www.yrkesakademin.fi

Yrkesakademin i Österbotten upprätthålls av samkommunen Svenska Österbottens förbund för Utbildning och Kultur, SÖFUK. Yrkesakademin YA! har verksamhetspunkter i Närpes, Vasa, Pedersöre och Jakobstad och cirka 2 200 studerande varav 900 är ungdomar.

Enligt UKM:s anordnartillstånd har Yrkesakademin YA! rätt att ordna grundläggande yrkesutbildning inom utbildningsområdena kultur, det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, det naturvetenskapliga området, teknik och kommunikation, naturbruk och miljö, social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomi-branschen. Utbildningsenheten har också rätt att ordna VALMA-utbildning, dvs. handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning. Vidare har YA! rätt att ordna grundexamen inom social- och hälsovård på engelska. I Yrkesakademin YA! berättigar 1 396 studerande till statsandelar inom grundläggande yrkesutbildning. Dessutom har YA! 235 årsverken i anordnartillståndet för yrkesinriktad vuxenutbildning.

Yrkesakademin YA! har ett synnerligen digert utbud av vuxenutbildning inom samtliga utbildningsformer och -områden. Utbildningen ordnas som grundexamen, yrkes- eller specialyrkesexamen, läroavtalsutbildning, arbetskraftsutbildning samt kortkurser och certifieringsskolningar. YA! har ca 70 examensrättigheter inom det fristående examenssystemet.

Yrkesakademin YA! ordnar vidare utbildning inom Kompetensprogrammet för unga vuxna (NAO) och programmet Invandrades yrkesutbildning (MAO). YA! ansvarar också för den svenskspråkiga utbildningen till examensmästare, som är avsedd för dem som jobbar med fristående examina hos en utbildningsanordnare eller i arbetslivet.

I Yrkesakademin YA! ingår företaget EduYA Ab, som erbjuder utvecklings- och utbildningstjänster till företag och organisationer. EduYA äger trafikskolan YA Drive där man kan avlägga körkort i olika körkortsklasser.

Vision och målsättning

Yrkesakademin är en processorganisation och anger som sin vision att:

- YA! är en lärande organisation som ständigt förbättrar sin verksamhet
- YA! är ett självklart val för yrkesutbildning på svenska i Österbotten

- YA! är en viktig resurs för kompetenshöjning och en eftertraktad samarbetspartner för regionens närings- och arbetsliv
- YA! är en yrkespedagogisk föregångare. Varje studerande når sina mål i fråga om utbildning, examen, arbete eller fortsatta studier
- Yrkesakademien i Österbotten ska höja yrkeskunnandet, kompetensen, konkurrenskraften och välbefindandet i regionen med en näringslivsanpassad yrkesutbildning och en flexibel kompetensutveckling.

Utgående från visionen har YA! formulerat sin verksamhetsidé:

Yrkesakademien i Österbotten ska höja yrkeskunnandet, kompetensen, konkurrenskraften och välbefindandet i regionen med en näringslivsanpassad yrkesutbildning och en flexibel kompetensutveckling.

3.9. Åbo yrkesinstitut

Klockringaregatan 9-11, Åbo, www.turkuai.fi/sv

Åbo yrkesinstitut är ett tvåspråkigt yrkesutbildningsinstitut som upprätthålls av Åbo stad och administrativt sett hör till stadens bildningssektor. Enligt UKM:s anordnartillstånd har yrkesinstitutet tillstånd att ge utbildning inom samtliga utbildningsområden men den svenskspråkiga utbildningen begränsas till utbildning inom det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa utbildningsområdet, merkonom och det naturvetenskapliga utbildningsområdet, datanom. Det totala antalet studerande som berättigar till statsandelsfinansiering är 4 251. Yrkesinstitutet har drygt 4 300 studerande inom grundläggande yrkesutbildning. Inom den svenskspråkiga utbildningen finns cirka 100 studerande.

En idrottande ungdom kan studera till ett yrke vid sidan av sitt aktiva idrottande inom Idrottsakademien på andra stadiet som består av Kerttulin urheilulukio (huvudskola), Åbo yrkesinstitut och Katedralskolan i Åbo. En idrottare kan söka till institutets alla branscher och linjer. Årligen väljer Idrottsakademien i olika åldersklasser nationellt talangfulla och duktiga idrottare till olika utbildningslinjer. För idrottarna är studietiden 3-3,5 år. Några svenskspråkiga idrottare väljer årligen detta alternativ och klarar vanligtvis av utbildningen på tre år. Åbo yrkesinstitut har VALMA-utbildning men har inte tillstånd att ordna den på svenska. Tillstånden medger inte heller fristående yrkesutbildning och läroavtalsutbildning på svenska.

Vision och värderingar

Åbo yrkesinstitut verkar utgående från bildningssektorns gemensamma vision och verksamhetsidé. Enligt visionen 2020 ska undervisningstjänsterna skapa förutsättningar för lärande i alla åldrar att utvecklas som individer utgående från sina egna styrkor och mål. Personalen ska ordna kvalitativa och mångsidiga undervisningstjänster utgående från kundens behov på ett samhällsansvarigt sätt. Bildningssektorn följer stadens gemensamma värderingar; kundinriktad verksamhet, kunnsande och kreativitet, ansvarsfullhet, jämlikhet och rättvisa samt internationalitet.

4. Genomförandet av yrkesutbildningen

I lagen om yrkesutbildning (531/2017) stadgas att utbildningsanordnarna ska ha kvalitetsledningssystem för att säkerställa och utveckla verksamheten. Utbildningsanordnarna har valt olika kvalitetsledningssystem utgående från sina förutsättningar och de flesta har byggt upp sin verksamhet utgående från processer som beskriver delarna i verksamheten och ansvarsfördelningen. I synnerhet i de stora läroanstalterna är processbeskrivningarna en grundförutsättning för en löpande verksamhet. I processerna ingår naturligtvis också ansvarsfördelningen gällande personliga studieplaner, inläring i arbete, yrkesprov och examenstillfällen, som alla är direkt relaterade till arbetslivet.

Arbetslivet konsulteras i viss mån då utbildningsutbudet fastställs. Det här gäller speciellt den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Inom den läroplansbaserade grundläggande yrkesutbildningen är utbudet i praktiken relativt konstant. Fördelningen av utbildningsplatser mellan utbildningsområdena granskas vanligen årligen men leder sällan till ändringar. Grundexamina är som sådana breda helheter, som också kräver en hel del utrustning. De fyller ett grundbehov för arbetsmarknaden och det är därför inte nödvändigt att alltför mycket variera dem. Utbildningsanordnarna har försökt beakta nationella prognoser över utbildningsbehoven men har inte riktigt lyckats hitta metoder och sätt att använda prognostiseringsinformationen i planeringen av utbildningar och i diskussioner om utbildningsutbudet lokalt och regionalt. NTM-centralens yrkesbarometer och analyser av sysselsättningsläget, behov av nyrekrytering och förfrågningar är några källor som används då utbildningsutbudet bestäms. Hos de utbildningsanordnare som ordnar vuxenutbildning förs en dialog om vilken utbildning inom den grundläggande yrkesutbildningen för unga som hellre kunde riktas till vuxna. De utbildningsanordnare som ordnar både läroplansbaserad och fristående yrkesutbildning följer kontinuerligt upp hur utbildningsplatserna används och fördelar om dem efter behov.

Flera av utbildningsanordnarna har redan nu en fungerande kontinuerlig antagning av studerande och kan använda utbildningsplatserna så effektivt som möjligt mellan olika utbildningsformer. Därför ses de nya bestämmelserna om kontinuerlig antagning inte som något problem även om spelreglerna eventuellt behöver ses över.

Möjligheterna till flexibilitet inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen anses vara en stor fördel. Denna flexibilitet blir ännu större i och med att all yrkesutbildning ingår i samma lag. Samtidigt konstaterar några utbildningsanordnare att vuxenutbildningen är känslig för konjunkturerna. Under sämre tider tvekar både arbetsgivare och arbetstagare om de ska satsa på en utbildning. Arbetstagaren vet inte om det är lönt att utbilda sig om arbetsplatsen är osäker medan arbetsgivaren ser till ekonomin. Det här gäller speciellt bland små och medelstora företag. Arbetsgivarna känner heller inte alltid till personalens utbildningsbehov och vad utbildningsanordnarna kan erbjuda. Utbildningsanordnarna marknadsför därför vuxenutbildningen via kontinuerliga kontakter och olika tjänster, som t.ex. kartläggningar av utbildningsbehov, direkt riktade till arbetsplatserna. Perioderna för inläring i arbete, yrkesproven och examenstillfällena marknadsför också utbildningen till arbetslivet.

Projektet YrkesKompetens 2016 har bidragit till utvecklingen av den kompetensbaserade yrkesutbildningen. I projektet som avslutades 31.12.2016 ingick utvecklingsarbete kring individuella och flexibla studievägar vid genomförandet av de nya examensgrunderna, processer kring erkännande av kunskaper och läroplansarbete så att studerandes kompetensbaserade inlärningsprocesser förverkligas individuellt och flexibelt. Yrkesakademien, Axxell, Folkhälsan Utbildning, Inveon, Optima, Point College och Practicum deltog i projektet.

Förberedelser för genomförandet av yrkesutbildningsreformen har vidtagits och Undervisnings- och kulturministeriet har beviljat 5 miljoner euro för det nationella projektet "Parasta osaamista – Bästa kunnande". I projektet samarbetar tio yrkesutbildningsanordnare, yrkeslärarutbildningar och Åbo Akademi. Yrkesakademien YA! representerar de svenskspråkiga utbildningsanordnarna i projektet. Målet är att kartlägga lärarnas och arbetsplatshandledarnas fortbildningsbehov samt utveckla fortbildning och modeller för hur den kan genomföras. Examensmästarutbildningen blir eventuellt modell för en motsvarande utbildning för lärarna. Vidare ska stödmaterial för genomförandet av yrkesutbildningsreformen utarbetas.

Utbildningsanordnarna poängterar att det är deras ansvar att se till att yrkesutbildningen är kvalitativt god och motsvarar arbetslivets behov. I och med den nya lagstiftningen slängs ansvaret för utbildningen ingalunda över på arbetslivet. Det gäller att hitta smidiga lösningar för hur utbildningen kan ordnas i olika inlärningsmiljöer och på arbetsplatserna. Men det oaktat blir det utökade samarbetet med arbetslivet inom branscher med små och medelstora företag en utmaning. Alla företag har helt enkelt inte möjlighet att aktivera sig så mycket som lagen förutsätter. På många orter blir det också problematiskt att ordna samarbetet på grund av språket. För många studerande är kunskaperna i finska svaga medan de flesta arbetsplatserna uppfattas som finskspråkiga. Förhoppningsvis kan man inom utbildningen vända detta till en möjlighet till språkinläring.

Flera utbildningsanordnare betonar betydelsen av närstudier och då speciellt när det gäller utbildningen för unga. Utbildningsanordnarna har en skyldighet att låta ungdomarna mogna till goda samhällsmedborgare och att få den allmänbildning de behöver för att klara sig i dagens samhälle. De behöver kunna göra val gällande sin livssituation och karriär. Unga behöver också ha en grupptillhörighet, en trygg miljö och sociala kontakter med jämnåriga. Allt detta kan inte läras ut enbart i arbetslivet. Därför är det viktigt att utbildningen ordnas så att närstudierna får behövliga handledningsresurser. Det är också viktigt att bygga upp inlärningsmiljöer som tar in nyckelkompetenserna på ett naturligt sätt i utbildningen. Nu behövs innovativa lösningar för ett fungerande samspel mellan utbildning och arbetsliv.

4.1. Yrkesinriktade examina

I enlighet med lagen om yrkesutbildning (531/2017) kan yrkesinriktade examina avläggas som en yrkesinriktad grundexamen, yrkes- eller specialyrkesexamen. En yrkesinriktad grundexamen består av 180 kompetenspoäng, vilket i praktiken motsvarar tre års studier. En yrkesexamen består av 120, 150 eller 180 kompetenspoäng och en specialyrkesexamen av 160, 180 eller 210 kompetenspoäng. Enligt regeringspropositionen (RP 39/2017) ska en examen kunna avläggas oberoende av hur kunnandet har förvärvats och utan förberedande utbildning, med andra ord enligt samma principer som man tidigare kunde avlägga fristående examina enligt lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning.

I en yrkesinriktad grundexamen ska den studerande visa att hen har breda grundläggande yrkesfärdigheter för olika uppgifter inom en bransch samt

ett mera specialiserat kunnande och sådan yrkesskicklighet som arbetslivet kräver inom minst ett delområde med anknytning till en samlad verksamhet inom arbetslivet.

I en yrkesexamen ska den studerande visa att hen har en yrkesskicklighet som är djupare än vad som krävs för grundexamen eller gäller mera avgränsade arbetsuppgifter. En person med yrkesexamen ska kunna utföra arbetsuppgifter självständigt inom sitt yrkesområde också under föränderliga förhållanden. Dessutom ska hen kunna handleda och övervaka andras arbete.

I en specialyrkesexamen ska den studerande visa att hen har en yrkesskicklighet som består av djupare yrkeskunskaper än de som krävs för yrkesexamen eller av mångprofessionellt kunnande. Med djupa yrkeskunskaper avses att en person kan utföra många olika typer av arbetsuppgifter självständigt inom sitt yrkesområde också under krävande omständigheter och att personen har förmåga att se hur arbetsuppgifterna är kopplade till varandra i ett större perspektiv. Såväl yrkes- som specialyrkesexamen lämpar sig väl för personer med arbetserfarenhet som vill få sin yrkeskompetens erkänd, uppdatera sitt yrkeskunnande eller utveckla sin yrkesskicklighet.

Utgående från yrkesutbildningslagen har undervisnings- och kulturministeriet utfärdat förordningen om examensstrukturen inom yrkesutbildning (680/2017) där yrkesinriktade grundexamina, yrkes- och specialyrkesexamina som ingår i examensstrukturen fastställs. Tidigare indelades examina i olika utbildningsområden men den indelningen har nu slopats. I stället kan grundexamina indelas i kompetensområden. Med kompetensområden avses inriktningar inom en examen med anknytning till en självständig samlad verksamhet inom arbetslivet. Orsaken är enligt regeringspropositionen (RP 39/2017) att det i arbets- och näringslivet uppstår nya kompetensbehov som kan höra till flera branscher och utbildningsområden och dessutom kan examina innehålla krav på yrkesskicklighet som ingår i flera utbildningsområden. Utbildningsstyrelsen fastställer examensgrunderna och de kompetensområden som kan ingå i en examen.

Utbildningsanordnaren beslutar om innehållet i och genomförandet av examensutbildningen utgående från examensgrunderna. Om en studerande inom en grundexamensutbildning saknar praktiskt kunnande inom branschen ska arbetsplatsförlagd utbildning ingå som en del i utbildningen. Utbildningsanordnaren kan också ordna studier som stöder studiefärdigheterna för att på så sätt höja en studerandes förutsättningar att delta i examensutbildning och yrkesprov.

I den tidigare examensstrukturen ingick hela 52 yrkesinriktade grundexamina, 177 yrkesexamina och 122 specialyrkesexamina. En styrgrupp för arbetslivet tillsatt av UKM gav sitt förslag till förnyad examensstruktur hösten 2016. Examensstrukturen har godkänts och antalet grundexamina ska gradvis minska till 43, yrkesexamina till 65 och specialyrkesexamina till 56. Alla examina ska ha förnyats senast år 2019.

Det svenskspråkiga utbildningsutbudet har varit relativt oförändrat i fråga om utbildning som leder till en yrkesinriktad grundexamen. Några utbildningar har dragits in på grund av för få sökande. Utbildningsanordnarnas interna omorganiseringar har lett till att utbildningsenheterna mellan åren 2013 och 2016 minskade från 24 till 19. Detta har i praktiken inte minskat på utbildningsutbudet. Ett någorlunda heltäckande utbildningsutbud för i synnerhet unga är av största vikt eftersom de som inte ännu är myndiga i regel söker till en utbildning som finns nära hemorten. Ett för snävt utbud kan leda till felval och studieavbrott. Att utbildningsutbud och efterfrågan bland både studerande och arbetsliv ska träffa rätt är en ständig balansgång och kräver kontinuerliga insatser av utbildningsanordnarna.

Eftersom det är mera flexibelt att ordna utbildning som leder till en yrkes- eller specialyrkesexamen har utbudet varierat i högre grad. Med tanke på den svenskspråkiga utbildningen är det till fördel att antalet yrkes- och specialyrkesexamina minskas och att en examen utgör en större helhet än tidigare. Det har varit ekonomiskt ohållbart att ordna förberedande utbildning för examina med en snäv inriktning och få studerande.

Stadgandena om läroavtalsutbildningen i lagen om yrkesutbildning väcker oro. Utbildningsanordnaren ska i regel inte kunna ordna läroavtalsutbildning för examina som inte ingår i anordnartillståndet om den inte har ett utvidgat uppdrag att ordna läroavtalsutbildning. Tidigare har man kunnat anskaffa examensdelar av andra utbildningsanordnare som har anordnartillstånd och på så sätt agera mera kundvänligt enligt närhetsprincipen. På svenskt håll är läroavtalsutbildningen viktig i synnerhet i fråga om branscher med få studerande. Förhoppningsvis kan utbildningsanordnarna utveckla ett system som inte begränsar möjligheterna till en mångsidig läroavtalsutbildning. Längre fram kan det bli aktuellt att lobba för en lagändring.

4.1.1. Examensdelarna i en yrkesinriktad examen

En yrkesinriktad examen består av yrkesinriktade och gemensamma examensdelar. Antalet obligatoriska och valbara examensdelar varierar inom olika examina eller kompetensområden beroende på särdragen och kraven inom branscherna.

Vidare ingår följande gemensamma examensdelar (GEM) som är obligatoriska för alla men kan innehålla både obligatoriska och valbara delområden (nyckelkompetenser):

1. Kunnande i kommunikation och interaktion
Delområden: modersmål, det andra inhemska språket, ett främmande språk, verksamhet i den digitala miljön, konst och kreativt uttryck
2. Kunnande i matematik och naturvetenskap
Delområden: matematik och tillämpad matematik, fysikaliska och kemiska fenomen och tillämpning av dem
3. Kunnande om samhälle och arbetsliv
Delområden: att verka i samhället och som medborgare, att verka i arbetslivet, färdigheter i studie- och karriärplanering, företagsamhet och företagarinriktad verksamhet, upprätthållande av arbetsförmågan och välbefinnande, främjande av hållbar utveckling.

Syftet med de gemensamma examensdelarna är att ge studerande grundläggande färdigheter för arbetslivet och livet överlag samt att ge kompetens för fortsatta studier och livslångt lärande. Dessutom ska de viktigaste nyckelkompetenserna för livslångt lärande integreras i kraven på yrkeskicklighet i de yrkesinriktade examensdelarna. Från och med 1.1.2018 ingår de gemensamma examensdelarna också i grundexamina som avläggs som läroavtalsutbildning.

Tidigare har fritt valbara examensdelar ingått i grundexamina, men har nu slopats. Valfriheten ingår i stället i de yrkesinriktade examensdelarna och kan också vara gymnasie- och andra studier som stöder färdigheterna för fortsatta studier eller högskolestudier. De valbara yrkesinriktade examensdelarna kan såsom tidigare ha anknytning till lokala krav på yrkeskicklighet eller vara individuella examensdelar bestående av kunnande via arbetserfarenhet.

En yrkesinriktad grundexamen dimensionerad till 180 kompetenspoäng ska innehålla gemensamma examensdelar bestående av 35 kompetenspoäng och yrkesinriktade examensdelar bestående av 145 kompetenspoäng.

Yrkes- och specialyrkesexamina innehåller såsom tidigare inga gemensamma examensdelar. Men de studerande har möjlighet att avlägga dem som fristående examensdelar om det i den personliga utvecklingsplanen anses vara nödvändigt.

De gemensamma examensdelarna är viktiga med tanke på möjligheterna att tillgodogöra sig utbildningen, att klara sig i arbetslivet och i fortsatta studier. Detta inser inte alltid de studerande. En profilhöjning och vidareutveckling av de gemensamma examensdelarna är behövlig och en fråga som utbildningsanordnarna tillsammans kunde åtgärda.

4.1.2. Personliga utvecklingsplaner och erkännande av kunnande

Enligt lagen om yrkesutbildning ska alla studerande ha en personlig utvecklingsplan för kunnandet där det ingår erkännande av tidigare förvärvat kunnande, vilket kunnande den studerande behöver och hur det förvärvas i olika inlärningsmiljöer samt eventuella stödåtgärder som den studerande behöver. Utvecklingsplanen ska uppdateras under hela utbildningstiden. Den personliga utvecklingsplanen ersätter den personliga studieplanen och den personliga tillämpningen i tidigare lagstiftning.

Utvecklingsplanen utarbetas i samarbete mellan den studerande och en lärare, studiehandledare eller någon annan representant för utbildningsanordnaren. Om utbildningen ordnas som läroavtalsutbildning eller utbildning via utbildningsavtal eller om kunnandet visas på en arbetsplats ska arbetsgivaren eller någon annan representant för arbetsplatsen delta i utarbetandet av utvecklingsplanen.

En studerande har rätt att i olika inlärningsmiljöer få sådan undervisning och handledning som gör det möjligt att uppfylla kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet enligt examens- eller utbildningsgrunderna. Vidare har en studerande rätt att få personlig och annan behövlig studiehandledning. Förvärvande av kunnande, studiehandledning och övrig handledning samt avläggande av examen planeras individuellt och förs in i den personliga utvecklingsplanen.

Erkännande av tidigare förvärvat kunnande har fått en större betydelse och är en av utbildningsanordnarens skyldigheter. Inom den grundläggande yrkesutbildningen har erkännandet tidigare endast skett på den studerandes

ansökan medan det inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen däremot har varit en skyldighet.

Utbildningsanordnarna ser inga problem med själva erkännandet i sig. Inom vuxenutbildningen är erkännandet en självklarhet. Däremot behövs modeller för hur det erkända kunnandet ska förkorta studietiden. Detta är en gemensam utmaning för utbildningsanordnarna och kunde vara en samarbetsfråga. Dessutom behöver man utarbeta enhetliga riktlinjer för vilket kunnande som kan erkännas med tanke på de studerandes rätt till jämlik behandling. Riktlinjer för hur non-formellt kunnande ska godkännas borde också finnas. Inom nordiskt nätverk för vuxenlärande har man jobbat med dessa frågor och erfarenheterna kunde tas bättre tillvara också i den finländska utbildningen.

4.1.3. Personliga studieplaner och tillämpningar enligt tidigare lagstiftning

Utbildningsanordnarna har i enlighet med tidigare lagstiftning utarbetat personliga studieplaner för studerande inom den grundläggande yrkesutbildningen. Inom den examensinriktade yrkesutbildningen för vuxna har de studerande haft rätt till personlig tillämpning. Det har i praktiken inneburit att varje studerande har haft en plan för avläggandet av examen och eventuell förberedande utbildning. Att varje studerande härefter ska ha en personlig utvecklingsplan är med andra ord ingen större förändring. Tvärtom är det en fördel att systemet förenhetligas.

I Optima har man gjort en processbeskrivning för lärande och handledning med de olika skedena för att nå målet "att i enlighet med examensgrunderna utbilda och fostra studerande till yrkesskickliga, självständiga och företagsamma yrkesutövare som motsvarar arbetslivets krav".

Optima har ett administrationsprogram där det ingår en applikation som stöd för och dokumentation av de tre skedena i personlig tillämpning. Erkännande av kunnande görs kontinuerligt under studietiden. Utmaningen är att erkänt kunnande borde förkorta studietiden, något som ännu behöver utvecklas.

Practicum har utarbetat en process för utarbetande av personliga studieplaner där huvudansvaret är hos den klassansvariga. Där finns också ett processteam för erkännande av kunnande där studiehandledaren efter

kontakt från klassansvariga avgör hur ansökan om erkännande går vidare. Studiehandledaren erkänner kunnandet om det är fråga om hela examensdelar, gemensamma ämnen eller fritt valbara examensdelar. Studiehandledaren tillsammans med lärare/lärlärlag och prorektor/biträdande rektor erkänner kunnande inom yrkesämnena. Denna process får ta högst fyra veckor.

I Yrkesakademien YA! har man sedan länge utarbetat personliga examensplaner inom den fristående utbildningen och modellen kommer att användas då personliga utvecklingsplaner för alla studerande vidareutvecklas. YA! har också stor erfarenhet av erkännande av kunnande via vuxenutbildningen. Inom utbildningen för unga har studiehandledarna ansvarat för erkännandet men uppgiften överförs mer och mer till de ansvariga handledarna. Inom den grundläggande yrkesutbildningen finns det 1-2 ansvariga handledare per bransch och inom vuxenutbildningen en ansvarig handledare per utbildning. Dessa handledare ansvarar också för de studerandes personliga studieplaner och studiehandledarna koncentrerar sig i sin tur på övergångarna före och efter utbildningen i YA!.

I Axxell utgör modulschemat, där den studerandes alla examensdelar (moduler) ingår, den personliga studieplanen. Egenläraren har ansvarat för de personliga studieplanerna medan studiehandledaren har ansvarat för rekryteringen av studerande och övergångarna men från hösten 2017 sköter examenshandledaren handledningen av studerande. Axxell har kontinuerlig antagning till utbildning. I praktiken innebär detta att examensdelarna inte behöver avläggas i en viss ordning och de studerandes personliga studieplaner kan byggas upp flexibelt. I förlängningen ska detta leda till kortare studietid men utmaningen är att fylla de lediga luckorna i schemat. Den kontinuerliga antagningen har lett till att Axxell utexaminerar studerande flera gånger under året. Utbudet av fritt valbara examensdelar har minskat drastiskt efter att läroanstalten har utökat erkännandet av kunnande. Erfarenheter från sommarjobb, Första hjälpen-kurser, förtroendeuppdrag inom skolan såsom tutor-, PRtutor- och studentkårsverksamhet räknas tillgodo.

Axxell verkar inom ett vidsträckt geografiskt område och har unga studerande som kommer längre ifrån. Man har därför utvecklat skilda gemensamma examensdelar, GEM på hemorten. I praktiken innebär det att t.ex. en pargasbo som studerar i Karis kan avlägga vissa examensdelar eller hela perioder i Axxells enhet i Pargas. Vidare har schemat byggts upp så att studerande kan studera två dagar i veckan på hemorten och tre dagar på studieorten. Perioderna för inläring i arbete kan naturligtvis också ske på hemorten.

I Åbo yrkesinstitut har alla studerande en personlig studieplan med en viss valfrihet även om utbudet på svenska är begränsat.Handledningen fördelas mellan grupphandledarna och studiehandledarna. Studiehandledaren tillsammans med ämnesläraren erkänner kunnande.

I Vamia är utbildningen årskurslös efter att utbildningarna modulerats. Vamia har gjort en genomgång av examensdelarna, inläring i arbete, valbara delar och utökad inläring i arbete och sett var man kan effektivera. Studerande inom utbildningarna till medieassistent och till merkonom har t.ex. en gemensam modul som ska vara möjlig att avlägga samtidigt. Genomgången har lett till förkortad studietid och i december 2016 utexaminerades en grupp studerande efter 2,5 års studier. I fortsättningen har Vamia tre examinationer i året. Den årskurslösa antagningen innebär att nya studerande kan antas då en period inleds.

4.2. Handledande utbildning

Den handledande utbildningen kvarstår efter yrkesutbildningsreformen och delas fortsättningsvis in i två kategorier. Det är dels fråga om utbildning som handleder för yrkesutbildning, s.k. VALMA-utbildning, och som ger de studerande färdigheter att söka till examensinriktad utbildning. Dels är det fråga om utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv, s.k. TELMA-utbildning. Denna utbildning ger studerande som behöver särskilt stöd p.g.a. sjukdom eller funktionsnedsättning undervisning och handledning enligt deras individuella mål och färdigheter.

De handledande utbildningarna består av 60 kompetenspoäng. VALMA-utbildningen genomförs på ett år medan utbildningslängden för TELMA-utbildningen bestäms utgående från den studerandes individuella mål och färdigheter men kan vara högst tre år. Utbildningsanordnaren beslutar om innehållet och ordnandet av de handledande utbildningarna.

Utbildningsanordnare som ordnar VALMA-utbildning har sett den som ett effektivt sätt att slussa över studerande som vill byta utbildning och undvika studieavbrott via flexibla lösningar. Optima, Practicum och Yrkesakademin YA! ordnar svenskspråkig VALMA-utbildning och Optima TELMA-utbildning.

4.3. Arbetskraftsutbildning

Från början av år 2018 kommer en del av arbetskraftsutbildningen att förvaltas och finansieras av undervisnings- och kulturministeriet. Utbildning som leder till en yrkesexamen eller en examensdel, utbildning som leder till en examen på högskolenivå, grundläggande utbildning för vuxna och komplettering av gymnasiestudier samt läs- och skrivundervisning för invandrare kommer att få sin finansiering via UKM:s statsandelnsfinansiering.

Meningen är att arbets- och näringsmyndigheten ska göra den arbetskraftspolitiska bedömningen vid antagningen av studerande och höras vid ordnandet av enskilda utbildningar. Undervisningsförvaltningen ansvarar för utbildningens kvalitet och finansiering. En del av studerandeåren som fastställs i statsbudgeten ska allokeras för arbetskraftsutbildning. Såsom tidigare nämnts kan en utbildningsanordnare på ansökan få tillstånd att ordna arbetskraftsutbildning. Utbildningsanordnaren ska sedan genomföra utbildningen för de kunder som utsetts av arbets- och näringsmyndigheten.

Flera utbildningsanordnare har ordnat arbetskraftsutbildning under tidigare år men har kunnat konstatera att denna utbildning minskat märkbart i takt med att den statliga finansieringen minskat. De examensinriktade utbildningarna har ersatts av s.k. rekrytutbildningar inom många branscher. Arbetskraftsutbildningen är den utbildningsform där svenskspråkiga utbildningsanordnare såsom Axxell, Optima och Yrkesakademien YA!! också ordnat utbildning på finska.

Förståelsen för behovet av svenskspråkig arbetskraftsutbildning varierar inom de regionala TE-byråerna. Dessutom betonas behovet av arbetskraft inom vissa yrkeskategorier och branscher ofta för starkt. Situationen på arbetsmarknaden ändras i allt snabbare takt och då är det viktigare att en person har en examen oberoende av bransch att bygga vidare på. Individerna glöms allt oftare bort och arbetsmarknadsbehovet får styra. Samtidigt kan man konstatera att vuxenutbildningsstödet har gett många arbetssökande en möjlighet att delta i fristående yrkesutbildning.

Konkurrensen om att ordna arbetskraftsutbildning har ökat markant i och med att privata bolag kommit in på marknaden. Bolagen verkar nationellt och har därför möjlighet att pressa ner priserna till en nivå som yrkesläroanstalterna inte kan svara på. Dessa bolag saknar regional och lokal kännedom och kan inte alltid garantera att utbildningen är genuint svenskspråkig. Detta kan ses som ett reellt hot mot kvaliteten i den svenskspråkiga arbetskraftsutbildningen och i förlängningen yrkesutbildningen.

Det är ännu oklart vad överföringen av delar av arbetskraftsutbildningen från arbets- och näringsministeriets till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde kommer att innebära för utbildningsanordnarna. Utbildningen söker sina former men förhoppningsvis förbättras möjligheterna att ordna svenskspråkig arbetskraftsutbildning.

4.4. Övrig yrkesutbildning samt service- och produktionstjänster till arbetslivet

Yrkesutbildning kan ordnas som icke-examensinriktad utbildning som fördjupar eller kompletterar yrkeskompetensen. Till yrkesutbildningen räknas också personalutbildning, dvs. utbildning som en viss arbetsgivare ordnar för sin personal och som delvis finansieras av arbetsgivaren och delvis av offentlig finansiering. Personalutbildningen kan ordnas som examina, examensdelar eller utbildning som förbereder för en yrkesuppgift.

För utbildningsanordnarna är tjänsterna till arbetslivet en viktig del i verksamheten. Tjänsterna fungerar som marknadsföring, utvecklar nätverket för den arbetsplatsförlagda utbildningen och bidrar till utvecklingen av kvaliteten i utbildningen. Marknadsföringen av tjänsterna görs via tidningsannonser, sociala medier och framförallt via direkta samtal med företag och arbetsgivare.

Att ordna informationsträffar för arbetsgivarna är vanligt bland utbildningsanordnarna. Träffarna hålls ibland branschvis men kan också innehålla allmän information. Mera informella träffar har gett de bästa resultaten. Då har ett ömsesidigt utbyte av information lett till att utbildnings- och andra utvecklingsbehov bl.a. resulterat i gemensamma projekt.

Det är rätt vanligt att samarbetsparterna i arbetslivet tar kontakt med läroanstalterna gällande utbildnings- och fortbildningsbehov. Det är då ofta fråga om utbildning för olika certifikat, som t.ex. heta arbeten och hygienpass, som en yrkesutövare förutsätts ha.

Folkhälsan utbildning FHU marknadsför sin utbildning bl.a. via evenemang kring motion och hälsa riktade till näringslivet och föreningar. Motion och hälsa är en växande bransch och många av de studerande väljer att bli företagare. Hälften av dem som blir massörer väljer företagarbana och flera idrottsledare väljer att bli PT eller att vidareutbilda sig till massör och fysioterapeut för att sedan bli företagare.

Inom Optima ger företaget OptimaPlus Ab arbetslivstjänster i form av behovsanalyser, kunskapskartläggningar, finansieringstjänster, programuppbygg och implementering till befintliga examina. Ambitionen var från början att arbetslivstjänsterna skulle bli en bärande servicefunktion men har blivit ett stöd i utbildningsverksamheten och utvecklingsarbetet, med andra ord en del i den normala verksamheten. Inom den yrkesinriktade specialundervisningen används arbetsträning, arbetsprövning och arbetskonsulenter.

Point College har satsat på att branda sin verksamhet utgående från den trespråkiga utbildningen och de goda resultaten via resultatfinansieringen. Via utvecklingscentret för arbetslivet TYPA och Point Colleges kommunikationskoordinator marknadsförs utbildningen dels till arbetslivet men också till media. Man ser det som viktigt att lyfta fram de goda historierna och resultaten.

I Prakticum finns Arbetslivscentrum som handhar marknadsföringen till vårdnadshavarna under föräldramöten, elevhandledningstimmarna i grundskolorna och arbetslivet. Centret har en heltidsanställd för uppdraget. Huvudstadsregionen har ett digert utbud av utbildning, konkurrensen är hård och därför kräver marknadsföringen stora insatser. Det här gäller inte minst marknadsföringen till små och medelstora företag där den svenskspråkiga utbildningen kan vara rätt okänd. Arbetslivscentrum marknadsför också Prakticum för beställningsuppdrag från arbetslivet. Verksamheten har koncentrerats till närvårdar- och merkonomutbildningen och har lett till arbetsplatsförlagd utbildning där läraren är med. Detta har också lett till platserna för inläring i arbete har ökat.

I anslutning till Vamia ansvarar Oy EduVakk Ab för företagstjänsterna och erbjuder utbildnings- och utvecklingstjänster till personer, företag, offentliga samfund och andra arbetslivsorganisationer. Bolaget ägs av Vasa stad. EduVakk ordnar bl.a. informationsmöten för företagarna där utbildningsutbudet och samarbetsmöjligheterna presenteras. Detta har i sig inte lett till stora utbildningsvolymerna men vetskapen om möjligheterna har varit viktig då olika certifikatsutbildningar aktualiserats. Vamia har också satsat på Ung företagsamhet i Finland YES och ser det som ett framgångskoncept. Där har hela regionen varit aktiv och kommunerna, näringslivsbolagen och ett tiotal företag bidrar numera till finansieringen. Inom Ung företagare får de studerande pröva på att vara företagare under ett år och årligen startar drygt 30 UF-företag. Läroanstalten ger verktygen och de studerande har möjlighet att testa och göra misstag.

Ung företagsamhet leder förhoppningsvis till att steget att i ett senare skede bli företagare inte är så stort. Överlag har intresset för företagande ökat

bland ungdomarna. Enligt Finlands företagare kunde 1 procent av 24-åringarna för tjugo år sedan tänka sig att bli företagare, nu kan hela 20 procent tänka sig den banan. T.ex. i Jakobstadsregionen är personer som grundar företag i medeltal 10 år yngre än i övriga delar av landet. Den ändrade attityden till företagande kan till viss del bero på sysselsättningsläget men en orsak kan också vara att man vill bestämma över sin egen tid.

Vidare verkar Lean Center i Vasa. Centret erbjuder skräddarsydd LEAN-utbildning och LEAN-metoder samt inlärningsmiljöer för företag och läroanstalter. LEAN ingår också i förberedande utbildning för examen och som en del i nyckelkompetenserna för livslångt lärande, problemlösning och samarbetsförmåga. LEAN är en ideologi som går ut på att maximera kundnyttan och samtidigt minimera slösandet av resurser genom olika typer av effektiviseringar och rationaliseringar. LEAN har sitt ursprung i Toyotas utvecklingsstrategi men har senare anammats av flera andra organisationer som utvecklat olika produkter i form av t.ex. e-böcker, utbildningar och tjänster. Lean Center har byggts upp inom två ESF-projekt med Vamia som huvudgenomförare.

Yrkesakademin YA! har företaget EduYA med uppgift att ordna kortkurser och personalutbildning för företag. Via kortkurserna marknadsförs också de examensinriktade utbildningarna och man försöker så långt som möjligt koppla ihop kortkurserna med fristående utbildningar så att de kan räknas tillgodo. Målet är att utbildningarna ska leda till delexamen. Ledarskapsutbildningen har varit framgångsrik, likaså yrkes- och specialyrkesexamen inom vårdbranschen. Där har man marknadsfört examina och examensdelar som en personlig fortbildning. Inom YA! finns också programmet Ung företagsamhet men verksamheten är inte så stor. Det är svårt att säga hur många företag som programmet egentligen lett till. Vanligtvis behöver besluten om att bli företagare mogna fram och det är få som genast som nyutexaminerade är beredda att ta på sig ett sådant ansvar. Bland YA!s tidigare studerande finns dock många som efter en tid i arbetslivet blivit företagare och då speciellt inom olika tekniska områden såsom VVS, bygg- och elbranschen.

YA! har flera projekt som riktar sig till små- och medelstora företag i Österbotten. Ett exempel är ESF-projektet Nordic Gateway 17-17-17 som stöder företagen i tillväxt, innovation och internationalisering med fokus på Norge, Sverige och delvis Danmark. De kontaktskapande aktiviteterna ordnas främst inom energi-, olja och gas-, marin-, metall- och gruvindustrin samt även bygg- och fiskeindustrin.

Åbo yrkesinstitut nämner Mästare/Taitaja som ett sätt att marknadsföra utbildningen både till arbetslivet och till studerande. Åbo YI är med i kampanjplaneringen som en del i undervisningen och har således dubbelnytta av Mästare.

5. Arbetslivets roll inom den examensinriktade yrkesutbildningen

I 4 § lagen om yrkesutbildning (531/2017) betonas samarbetet med arbets- och näringslivet. Dess behov ska beaktas när examina och utbildningar planeras, ordnas, bedöms och utvecklas. När kompetensbehoven prognostiseras ska detta ske i samarbete med arbets- och näringslivet. Syftet är att examina och utbildningar ska ligga i linje med kompetensbehoven inom arbetslivet och att utbildningen ordnas på ett sätt som bäst lämpar sig för både studerande och arbetslivet. I 124 § ingår samarbetet med arbets- och näringslivet som en av utbildningsanordnarnas samarbetskyldigheter.

Yrkesutbildningens koppling till arbetslivet har blivit allt starkare vartefter att lagstiftningen ändrats. Såsom framgick ur kapitel 4.4 har utbildningsanordnarna ett gediget samarbete med arbetslivet i sina regioner eftersom det är en förutsättning för en fungerande yrkesutbildning av idag. I diskussionerna har samtliga anordnare poängterat betydelsen av personliga kontakter både då det gäller att utveckla och att upprätthålla samarbetet. Ett fungerande samarbete ska finnas både på en strategisk nivå där ledningen har ansvaret och på en operativ nivå där lärarna har ansvaret.

Utbildningsanordnarna betonar vikten av att ta väl hand om sina nätverk. Båda parter måste ha ett genuint intresse för och behov av samarbete, en s.k. win-win-situation för alla. De tvåspråkiga utbildningsanordnarna betonar vidare samarbetet över språkgränserna och ser det som en resurs som kunde utnyttjas mera. Verkligheten är tvåspråkig och det är viktigt att kunna jobba tillsammans i läroanstalten så att man är beredd då man kommer ut i arbetslivet.

Den nya lagstiftningen innebär ytterligare intensifiering av samarbetet mellan utbildningsanordnarna och arbetslivet. Inom det fristående examenssystemet har man sedan tidigare modeller för samarbetet med arbetslivet. De kan nu vidareutvecklas och användas inom hela yrkesutbildningen överlag.

Utbildningsanordnarnas uppfattning är att arbetsgivarna inte har fått tillräcklig information om den nya lagen för yrkesutbildningen. Undervisnings- och kulturministeriet har inte klart uttalat vem som ansvarar för informationen till arbetslivet och farhågorna är att det blir utbildningsanordnarnas uppgift. Här efterlyser utbildningsanordnarna statsmaktens ansvar och klargörande om att detta är en nationell linjedragning och inte utbildningsanordnarnas förslag.

Bland de arbetsgivare som känner till arbetslivets aktivare roll i yrkesutbildningen finns en viss oro. Många arbetsgivare är medvetna om att ytterligare satsningar på samarbetet mellan yrkesutbildningen och arbetslivet behövs men det är svårt att säga hur stor del av utbildningen som arbetslivet de facto kan ta ansvar för och hur många studerande man kan ta emot. De oroar sig också för kundernas reaktioner och villighet att betala för produkter och tjänster som utförs av studerande. Kvaliteten måste vara god och frågan är vilka uppgifter en studerande kan göra. Finns det möjligheter att göra arbetsuppgifterna på riktigt? Det finns en gräns för vad arbetslivet orkar med under rådande finansieringssystem. Överlag väcker frånan av ersättning till arbetsgivarna frågor. Detta blir en stor utmaning för utbildningsanordnarna.

5.1. Läro- och utbildningsavtal

Enligt yrkesutbildningslagen kan utbildningsanordnaren ordna utbildning på en arbetsplats i samband med praktiska arbetsuppgifter genom läro- eller utbildningsavtal. För att ett läro- eller utbildningsavtal ska kunna ingås ska arbetsplatsen ha en tillräcklig produktions- och serviceverksamhet, behövliga arbetsredskap och en personal med tillräcklig yrkeskunskap, utbildning och arbetslivserfarenhet. Det är utbildningsanordnaren som bedömer om arbetsplatsen är lämplig med tanke på examensgrunderna och de studerandes personliga utvecklingsplaner och som i sista hand ansvarar för att förutsättningarna för studierna på arbetsplatsen är tillräckligt goda.

I fråga om utbildningsavtal ingår utbildningsanordnaren ett skriftligt avtal med arbetsplatsen där förvärvandet av kunnandet ska ske. Under den tid då utbildningen genomförs enligt utbildningsavtalet är den studerande heltidsstuderande och inte i ett anställningsförhållande på arbetsplatsen. Ett utbildningsavtal kan inte ingås om den studerande är anställd på arbetsplatsen innan utbildningen inleds, då är läroavtal rätt form. Inom en utbildning som grundar sig på utbildningsavtal betalar arbetsgivaren ingen ersättning till den studerande. Utbildningen på arbetsplatsen ska vara mål-

inriktad och handledd. I praktiken ersätts begreppet inläring i arbete med begreppet utbildning som grundar sig på utbildningsavtal.

Läroavtalsutbildningen ordnas i huvudsak på en arbetsplats i samband med praktiska arbetsuppgifter och kompletteras vid behov med kunskaper som förvärfvas i andra inlärningsmiljöer. Läroavtalet görs som ett skriftligt arbetsavtal mellan en studerande och arbetsgivaren där den studerande är anställd. För att läroavtalsutbildningen ska kunna genomföras måste utbildningsanordnaren och arbetsgivaren dessutom göra ett skriftligt avtal om ordnandet av utbildningen. Handledande utbildning och arbetskraftsutbildning kan inte ordnas som läroavtalsutbildning.

Arbetsgivaren ansvarar för den studerandes arbetarskydd under utbildningstiden på arbetsplatsen utgående från arbetarskyddslagen (738/2002). Utbildningsanordnaren ska informera arbetsgivaren om ansvaret. Detta är en fråga som måste klargöras tydligare. De studerande har rätt till en trygg studiemiljö, något som måste säkerställas också under utbildningstiderna i arbetslivet.

Utbildningsanordnarna känner oro för studerande i behov av särskilt stöd och deras möjligheter att få utbildningsavtal och att avlägga yrkesproven. Arbetsgivarna vill naturligtvis ha duktiga studerande men läroanstalten har ett ansvar att hitta en arbetsplats åt alla. Då är det av största vikt att samarbetet mellan den ansvariga läraren och arbetsplatsen bygger på förtroende och att man tillsammans kan tackla eventuella problem i ett så tidigt skede som möjligt. Utbildningsanordnarna behöver också på olika sätt förbereda de studerande för utbildningsperioderna i arbetslivet genom att ha så autentiska inlärningsmiljöer som möjligt.

En ännu större utmaning är hur utbildningen på arbetsplatser och yrkesproven för studerande med specialbehov ska ordnas. Studerande inom den yrkesinriktade specialundervisningen behöver betydligt mera personlig handledning för att träna in nya arbetsmoment och det kan bli svårt att hitta lämpliga arbetsplatser i synnerhet som arbetsgivarna helst vill ha ekonomisk ersättning för arbetet. I diskussionerna inför rapporten presenterade Optima en modell som går ut på att en grupp på två-tre studerande tillsammans med sin egen handledare skulle genomföra hela examensdelen på arbetsplatsen.

5.2. Bedömningen i den nya lagstiftningen

Bedömningen inom den examensinriktade yrkesutbildningen förändras i och med den nya lagstiftningen. En studerande ska visa sin yrkesskicklighet och det kunnande som examensdelarna kräver genom att utföra praktiska arbetsuppgifter i genuina arbetsituationer och arbetsprocesser, s.k. yrkesprov. Utbildningsanordnaren ansvarar för genomförandet av yrkesproven. På goda grunder kan ett yrkesprov ordnas någon annanstans, t.ex. i en läroanstalt, på en läroanstalts byggarbetsplats eller i någon annan arbetsmiljö inom läroanstalten eller i en ungdoms- eller arbetsverkstad. En grundad anledning kan vara att den studerande är minderårig eller att det inom rimligt avstånd inte finns en arbetsplats som uppfyller kraven för yrkesprovet.

Yrkesproven i den nya lagen påvisar kunnandet på ett sätt som motsvarar de tidigare examenstillfällena för fristående examina. Inom den grundläggande yrkesutbildningen kunde man tidigare använda också andra bedömningsmetoder för att komplettera yrkesproven.

Bedömarna bedömer en studerandes kunnande skilt för varje yrkesinriktad examens- eller utbildningsdel och för varje delområde inom de gemensamma examensdelarna samt ger betyg enligt bedömningsskalan i förordningen om yrkesutbildningen (673/2017). Godkänt kunnande i fråga om en yrkesinriktad grundexamens examensdelar och delområden av gemensamma examensdelar bedöms med skalan 1–5. I tidigare lagstiftning har skalan varit 1–3. Skalan 1–5 är mera jämförbar med gymnasiestudierna med tanke på fortsatta studier och antagningen till dem. Gemensamma examensdelar i en yrkesinriktad grundexamen bedöms med skalan godkänd/underkänd. Examensdelarna i en yrkes- och specialyrkesexamen bedöms likaså med skalan godkänd/underkänd.

Studerande ska ges möjlighet till självbedömning av sina prestationer men självbedömningen påverkar inte betyget. De studerande har också rätt att ta om påvisandet av kunnandet om det blivit underkänt och att höja ett godkänt betyg.

Två av utbildningsanordnaren utsedda bedömare utför gemensamt bedömningen av kunnandet i yrkesinriktade examensdelar. Beslutet om bedömningen fattas alltid kollegialt under en bedömningsdiskussion. Den ena bedömaren ska vara en lärare eller av särskilda skäl någon annan representant för utbildningsanordnaren och den andra ska företräda arbetslivet. Av särskilda skäl kan två lärare eller andra företrädare för utbildningsan-

ordnaren genomföra bedömningen. Här innebär den nya lagstiftningen en förändring. Inom den grundläggande yrkesutbildningen har den slutliga bedömningen hittills gjorts av lärare medan den inom det fristående examenssystemet gjorts av nationella examenskommissioner.

Bedömarna ska ha tillräcklig yrkesskicklighet och kompetens inom examensområdet för att få utföra bedömningen. Dessutom ska de vara förtrogna med examensgrunderna och bedömningskriterierna. Utbildningsanordnaren ansvarar för att bedömarna från arbetslivet introduceras i bedömningen av kunnandet.

Det nya sättet att bedöma ställer stora krav på bedömarna. Arbetslivsrepresentanterna måste få de verktyg som behövs för att göra en rättvis och objektiv bedömning. För att systemet ska fungera borde en bedömarutbildning utvecklas. Delar av den nuvarande examensmästarutbildningen kan troligen modifieras till en bedömarutbildning men den kan inte vara lika omfattande. Utbildningsstyrelsen kunde ansvara för utarbetandet av en bedömarutbildning.

En utmaning för utbildningsanordnarna är att bygga upp nätverk av bedömare. Systemet kräver ett utökat antal arbetsplatshandledare och bedömare. Många har redan anlitat utomstående bedömare inom en del av branscherna men för andra är systemet nytt. Här är det skäl för utbildningsanordnarna att dela med sig av sina erfarenheter och metoder sinsemellan. Det kan också vara lönt att se hur bedömningen fungerar på t.ex. högskolenivå och att göra den så obyråkratisk som möjligt. Vidare borde modeller för studerandes självbedömning utvecklas, något som utbildningsanordnarna också kunde utveckla gemensamt.

5.3. Genomförande av inläring i arbete, yrkesprov och examenstillfällen enligt tidigare lagstiftning

Utbildningsanordnarna ser i sig inga större problem med att alla yrkesprov ska ordnas i arbetslivet och endast i undantagsfall i läroanstalten. Detta har undervisnings- och kulturministeriet påtalat redan länge och bl.a. den senaste förändringen inom den grundläggande yrkesutbildningen hösten 2015 förde utbildningen ytterligare ett steg mot detta mål. Dessutom har examenstillfällena inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen till närmare 100 procent och en stor del av yrkesproven inom den grundläggande yrkesutbildningen redan ordnats i arbetslivet.

Inlärnin g i arbete, som numera benämns ”utbildning grundat på utbildningsavtal”, har sedan länge utgjort en betydande del i den grundläggande yrkesutbildningen och yrkesproven inom många examensdelar har skett under dessa inlärningsperioder. Inom många utbildningar och utbildningsenheter har andelen inlärnin g i arbete varit större än vad som stipulerats. Inlärnin g i arbete har också setts som en viktig informationskälla för planeringen av utbildningsutbudet och då speciellt inom vuxenutbildningen.

De studerande informeras om vilken typ av arbetsplats som krävs för att avlägga examensdelen och får med sig dokumentation som de kan ge till arbetsplatsen. Läroanstalterna har ett nätverk av möjliga arbetsplatser där de studerande kan söka om en plats och hjälper vid behov till att hitta rätt. Samtliga har konstaterat att det inte går att hitta svenskspråkiga arbetsplatser för alla perioder för inlärnin g i arbete. Men detta kan också vara till fördel. Då har man möjlighet att implementera språkträningen på ett naturligt sätt i inlärnin gen på arbetsplatsen med tanke på att de flesta examina har språkkrav.

I Axxell genomförs största delen av yrkesproven under perioderna för inlärnin g i arbete. Ibland utförs inte alla uppgifter som borde ingå i examensdelen på arbetsplatsen och då sker kompletteringarna i läroanstalten. Axxell har vissa utsedda lärare som ansvarar för inlärnin gen i arbete. Tillgången till arbetsplatser varierar mellan branscherna men överlag har det fungerat bra.

I Inveon finns ett nätverk av möjliga arbetsplatser som efter ibruktagandet av Primus Wilma har samlats i ett register. Lärarna skapar kontakten till arbetsplatserna och ser till att de registreras.

Practicum har utarbetat en process för inlärnin g i arbete och yrkesprov som i korthet är följande:

En ansvarig lärare utses för varje period. Läraren informerar studerande och klargör kriterierna för en arbetsplats. Därefter söker den studerande platsen och läraren antingen godkänner eller förkastar den. Läraren sköter uppdateringarna i registren, gör avtal och plan för perioden, säkerställer att inlärnin gen sker på avtalat sätt, tar del av studerandes dagbok för inlärnin g i arbete och kommenterar enligt behov, säkerställer att bedömning och utvärdering sker enligt kriterierna och utvärderar yrkesprovsprocessen. Arbetsplatshandledaren ger arbetsuppgifter och följer upp dem, tar del av studerandes dagbok och kommenterar vid behov, utvärderar och bedömer enligt kriterierna och utvärderar yrkesprovsprocessen. Studerande utför arbetsuppgifterna, reflekterar i dagboken och jämför med planen samt utvärderar sitt kunnande och gör en självbedömning enligt kriterierna. Yrkesteamet säkerställer yrkesprovets kvalitet. Avtalen om inlärnin g i arbete

undertecknas av den ansvariga läraren, studerande och arbetsplatshandledaren. Practicum anser att processen fungerar bra och har inte haft problem med att hitta arbetsplatser.

Optima har likaså utarbetat en process för inlärnin g i arbete. Processen beskrivs bl.a. i två filmer riktade till studerande där det klart framgår vad den studerande ska göra och vad som hör till den personliga handledarens och till arbetsplatsens uppgifter:

Optima har för avsikt att jobba vidare med dokumentationen av inlärnin g i arbete- och med ungdomarnas självutvärdering som en del i bedömningen.

I Yrkesakademien YA! är det naturligt att examenstillfällena ordnas i arbetslivet eftersom 2/3 av alla studerande är vuxna och största delen av dem har ett jobb. Men när det gäller den grundexamensinriktade utbildningen för unga varierar det från bransch till bransch hur tillfällena ordnas. Inom teknikutbildningen är det t.ex. vanligare att examenstillfällena ordnas i läroanstalten. Till viss del beror det på att YA! mest betjänar mindre företag som är viktiga för inlärnin g i arbete men som inte kan erbjuda alla moment som behövs för avläggande av en examensdel. Inom vårdutbildningen hålls alla examenstillfällen dock i arbetslivet.

Point College har tre koordinatörer som ansvarar för inlärnin g i arbete och som samtidigt fungerar som läroanstaltens kontaktlänk till arbetslivet. Största delen av yrkesproven och examenstillfällena ordnas i arbetslivet med undantag av examensdelar som företagen inte är beredda att låta studerande utföra. Som exempel kan nämnas att göra upp bokslut för ett företag. Sådana examensdelar genomförs i läroanstalten i en så autentisk inlärnin gsmiljö som möjligt.

I Folkhälsan Utbildning FHU görs största delen av yrkesproven i samband med perioderna för inlärnin g i arbete. FHU har dessutom en styrka i att upprätthållaren ordnar egen verksamhet som t.ex. eftermiddagsverksamhet, evenemang och rekreationsdagar för arbetsplatser. Denna verksamhet finns i anslutning till läroanstalten men är inte simulerad och många examenstillfällen kan ordnas där.

Helt smärtfritt har systemet med inlärnin g i arbete inte varit. Det finns variationer mellan arbetsplatserna i hur väl arbetsplatshandledningen fungerar. Arbetsgivarna ser olika på sin delaktighet i utbildningen. En del anser att de investerar för framtiden och underlättar nyrekrytering. Andra ser enbart problemen och tar det som en uppoffring. Lärarnas attityder varierar också och det har kommit kritik mot lärares agerande, t.ex. gällande hur ofta de

besöker arbetsplatserna och hur aktiva de är i att upprätthålla kontakterna till arbetsgivarna. Det kan också vara ett problem att hitta arbetsplatser som har den verksamhet som behövs för en examensdel.

I samtliga läroanstalter ska de studerande själva söka sin arbetsplats. Detta är ett led i utbildningen eftersom man i framtiden måste klara av att söka ett jobb. Flera arbetsplatser tar inte heller emot studerande som inte söker själva. Oroväckande nog har gruppen unga som tycker att det är obehagligt att söka en arbetsplats vuxit. En orsak kan vara att de unga inte får öva sina sociala kompetenser tillräckligt; något som borde poängteras starkare redan i grundskolan. Till yrkesutbildningens uppgifter hör att förbereda ungdomarna för arbetsmarknaden och fortsatt utbildning. Eftersom osäkerheten att ge sig ut från läroanstalten ökar måste den arbetsplatsförlagda utbildningen stödas i högre grad från läroanstalternas och lärarnas sida. Här påvisas också behovet av nyckelkompetenserna i utbildningen. Utbildningsanordnarnas ansvar att ge de studerande färdigheter för arbetslivet och livet överlag kan inte nog betonas. Dessa kompetenser måste ingå som en självklar del i utbildningen.

5.4. Arbetsplatshandledarutbildning

För perioderna i arbetslivet är handledningen på arbetsplatsen naturligtvis oerhört viktig. Arbetsgivarna utser arbetsplatshandledare bland sin personal, något som också noteras i avtalet mellan utbildningsanordnaren och arbetsplatsen. Arbetsplatshandledarna behöver utbildning för uppgiften och år 2012 gav Utbildningsstyrelsen ut anvisningar för en utbildning omfattande tre studieveckor. Anvisningen är en rekommendation, inte en föreskrift. Utbildningsstyrelsen har också gett ut handböcker som stöd för arbetsplatshandledarnas uppgift.

Då systemet med inläring i arbete infördes ordnade utbildningsanordnarna arbetsplatshandledarutbildningar för större grupper i läroanstalten. De flesta har frångått detta med undantag av hälsovårdsbranschen där det är vanligt att man samlar handledarna till fortbildningsdagar. I stället är det den ansvariga läraren för inläring i arbete som går igenom principerna för uppgifterna, bedömningen mm. med arbetsplatshandledaren direkt på arbetsplatsen och vanligen under mera informella former. Andra utbildningsformer finns också, t.ex. på Optimas webbsidor finns en introduktion för arbetsplatshandledare som har utarbetats med projektmedel och som alla utbildningsanordnare kan använda.

Vamia har ett program för arbetsplatshandledarutbildningen. I programmet ingår också arbetsgivarnas respons på systemet. Ur responsen har det framkommit att vissa tycker att bedömningen är svår. Det gäller för utbildningsanordnarna att ge tillräckligt stöd till arbetsplatshandledarna för bedömningsuppgiften.

I Åbo yrkesinstitut ordnas arbetsplatshandledarutbildning regelbundet på finska med tanke på både den finsk- och den svenskspråkiga utbildningen. Då ordnas utbildningen i läroanstalten.

Projektet "Handledning och kriteriebaserad bedömning" är ett projekt som finansieras av Utbildningsstyrelsen och som ska öka bedömningskompetensen i kriteriebaserad bedömning genom att se till att det finns utbildade arbetsplatshandledare/bedömare i de företag och organisationer där den arbetsplatsförlagda utbildningen ordnas. Registret över arbetsplatser och arbetsplatshandledare jämte bedömning över deras lämplighet ska förbättras. Man ska utveckla och testa flexibla lösningar för inlärningsperioder i arbetslivet enligt arbetslivets behov och möjligheter och komplettera handledningen på arbetsplatsen med virtuella besök via t.ex. Facetime och Skype som inte kräver lärarens fysiska närvaro. I målsättningen ingår också att utveckla utbildningen av nya arbetsplatshandledare där examensdelen "Förberedelse för arbetsplatshandledaruppgifter 5 kompetenspoäng" ingår. Yrkesakademien YA! är huvudgenomförare med Axxell, Inveon, Practicum och Optima som parter.

I och med att arbetsplatshandledarna kommer att ha en framträdande roll i bedömningen av studerandes kunskande ökar deras ansvar. Helt klart är att utbildningen för arbetsplatshandledarna måste omstruktureras och förenhetligas. Nu är den utbildning som handledarna får ytterst varierande och inte alltid tillräcklig. Därför efterlyser utbildningsanordnarna en nationell utbildning för arbetsplatshandledarna. Grunderna för utbildningen borde utarbetas av Utbildningsstyrelsen i samarbete med utbildningsanordnarna. Det borde också finnas ett gemensamt stödmaterial som alla kan använda. I synnerhet bedömningen måste vara så jämlig som möjligt och det bör finnas klara bedömningskriterier med tanke på att den arbetsplatsförlagda utbildningen ska bedömas med vitsord.

Trots att lärarna inte helt och hållet kan åläggas ansvaret att utbilda arbetsplatshandledarna kommer de fortsättningsvis att ha en viktig roll i att den arbetsplatsförlagda utbildningen blir kvalitativt god. En enhetlig fortbildning för lärarna måste därför utarbetas så att de har de verktyg som behövs för att utbilda arbetsplatshandledarna i deras uppgifter.

6. Utbildningsanordnarnas samarbete med det omgivande samhället

6.1. Samarbete mellan olika utbildningsanordnare

Lagen om yrkesutbildning (531/2017) säger att utbildningsanordnarna är skyldiga att samarbeta med andra yrkesutbildningsanordnare och med anordnare av grundläggande utbildning och gymnasieutbildning, med högskolor och med aktörer som bedriver ungdomsarbete i regionen.

6.1.1. Samarbete mellan de svensk- och tvåspråkiga yrkesutbildningsanordnarna

De svensk- och tvåspråkiga utbildningsanordnarna har ett gott samarbete när det gäller projektverksamhet. Till viss del beror detta på att projekten numera ska genomföras med flera samarbetsparter men man har också sett den ömsesidiga nyttan i att samarbeta. Apropå projektverksamheten påpekar utbildningsanordnarna att de ständiga projekten är viktiga för utvecklingen men att utvecklingsarbetet samtidigt också blir fragmenterat och inte särskilt kontinuerligt. Projekten ska alltid innehålla nya utvecklingsmål men det finns inte medel för att upprätthålla verksamheten efter projekttiden. Vidare är projektens bestående effekter ofta marginella och spridningen av projektresultaten kunde vara bättre.

Men det finns också exempel på andra samarbetsformer som inte är projektbaserade. Axcell och Yrkesakademin YA! ordnar t.ex. förberedande utbildning för specialyrkesexamen i företagsledning gemensamt och en stor del av utbildningen genomförs som distansstudier. Eftersom det är fråga om en utbildning som inte har så stor efterfrågan är detta ett bra sätt att genomföra den. Flera förberedande utbildningar för yrkes- och specialyrkesexamen kunde genomföras i samarbete mellan flera utbildningsanordnare. Inom den svenskspråkiga utbildningen är målgruppen liten och det är svårt att ordna utbildning som är ekonomiskt hållbar. Genom att ordna utbildningen gemensamt och i samarbete når den hela landet. Detta är också

ett sätt att tillgodse arbetslivet med svenskspråkig personal och därmed svenskspråkig service inom så många branscher som möjligt.

I östra Nyland samarbetar Inveon, Practicum och Point College bl.a. kring tutorutbildning och i någon mån undervisningsmaterial och kvalitetsarbete. De har också diskuterat möjligheterna till en gemensam mentorsutbildning.

Det finns också konkurrens mellan utbildningsanordnarna, trots allt konkurrerar man om samma målgrupp. Det har hänt att en utbildningsanordnare startat upp en utbildning i en region där en annan utbildningsanordnare sedan tidigare ordnar samma utbildning.

Ett mera systematiskt samarbete mellan utbildningsanordnarna kunde utökas via regelbundna träffar för rektorerna där diskussioner kring strategier och riktlinjer för den svenskspråkiga yrkesutbildningen skulle föras. För att samarbetet ska leda till konkreta resultat borde en arbetsgrupp utses, arbetsgruppens koordinering kunde handhas av någon av utbildningsanordnarna eller av någon utomstående part som t.ex. Utbildningsstyrelsen eller regionförvaltningsverket. Samarbetet skulle vara betydelsefullt inte minst då resurserna ständigt minskar och utbildningsanordnarna är tvungna att se över all verksamhet på grund av kraven på inbesparingar. Dessutom föranleder den nya yrkeutbildningslagstiftningen många utmaningar som arbetsgruppen kunde samarbeta kring.

6.1.2. Samarbete med andra utbildningsanordnare

Flera utbildningsanordnare samarbetar med finskspråkiga yrkesutbildningsanordnare och med olika intresseorganisationer för yrkesutbildningen. Optima och Point College har t.ex. styrelseposter i Utvecklingsföreningen för yrkeskunnande rf AMKE som är en intressebevakare och serviceorganisation för anordnarna av yrkesutbildning. Optima ingår också som samarbetspart i AMEO-nätverket, som består av specialyrkesläroanstalterna i Finland. Optima har representation i ledningsgruppen och i olika arbetsgrupper samt samarbetar i AMEO-projekt.

Via olika former av studerandeutbyte blir de studerande delaktiga i samarbetet med finskspråkiga utbildningsanordnare. Optima har t.ex. studerandeutbyte med Ylä-Savon ammattiopisto och utbytet fungerar som ett språkbad.

Inom Axxell har man planer på ett språkligt utbyte med finskspråkiga yrkesläroanstalter inom närvårdarutbildningen. Axxell kan erbjuda examensdelar på svenska till finskspråkiga studerande och utbytet kan också ske vice versa.

Samarbetet med finskspråkiga yrkesutbildningsanordnare kunde ytterligare utökas och god praxis tas tillvara. Detta gäller t.ex. samarbete kring materialproduktion och modeller för utvecklingen av utbildningen som utarbetats i olika projekt.

Alla utbildningsanordnare marknadsför naturligtvis yrkesutbildningen på olika sätt till elever och vårdnadshavare i den grundläggande utbildningen inför gemensam ansökan. I östra Nyland har man ett mera kontinuerligt rektorssamarbete där det bland annat ingår s.k. överföringsmöten. Rektorerna har kommit överens om att yrkesutbildningsenheterna kan träffa vårdnadshavarna redan då eleverna går i årskurs 8. Då ges information på en allmän nivå om hur yrkesutbildningen fungerar; det är inte fråga om marknadsföring. Meningen är att vårdnadshavarna ska ha mera kunskap om utbildningen då ungdomarnas fortsatta utbildning diskuteras i hemmen. I Vamia ordnas Teknonet för grundskolelever. Under dessa dagar får eleverna bekanta sig med Vamia, olika företag och yrkeshögskolan.

Yrkesutbildningsanordnarna samarbetar på flera olika sätt med yrkeshögskolorna. Här kan avtalen om yrkeshögskoleförberedande utbildning nämnas. Både Yrkesakademien YA1, Vamia och Point College har ingått avtal med närliggande yrkeshögskolor om möjlighet att avlägga yrkeshögskolestudier inom ramen för grundexamen. I samarbetet mellan andra stadiet och yrkeshögskolorna ingår vidare gemensamma projekt som t.ex. projekt som ska underlätta övergången mellan stadierna.

6.2. Kombiexamen och samarbete med gymnasierna

Samtliga utbildningsanordnare erbjuder möjligheter till kombiexamen i samarbete med närliggande gymnasier eller gymnasier på de studerandes hemorter. Vanligen erbjuds möjligheter att avlägga studentexamen i modersmål, matematik, finska och engelska. FHU Norrvalla hör till undantagen som kan erbjuda gymnasieutbildning i alla ämnen. Det har varit schematekniskt möjligt eftersom skolorna finns i samma byggnad.

Yrkesakademien YA! har ett stort antal kombistuderande, för närvarande är det fråga om 200 studerande på tre orter. YA! samarbetar med Pedersöre gymnasium, Närpes gymnasium och Vasa svenska aftonläroverk. I Pedersöre och Närpes genomför de studerande kurserna i gymnasierna. I Vasa ordnas undervisningen i YA! och ges i första hand av aftonläroverkets lärare och i någon mån av YA!s lärare inom gemensamma ämnen.

I Prakticum samlas studerande oberoende av bransch till en grupp. Årligen deltar 20–40 studerande i kombistudier och av dem avlägger cirka hälften studentexamen. Prakticum samarbetar med Helsinge gymnasium, deras lärare kommer till Prakticum för undervisningen.

Optima förverkligar kombistudier i samarbete med Jakobstads gymnasium, ett samarbete som inleddes redan år 1991.

6.3. Regionalt samarbete

Utbildningsanordnarnas deltagande i de regionala utvecklingsorganen varierar. Optima har representation i de flesta organen i Österbotten för att bevaka regionens utvecklings- och utbildningsbehov. Yrkesakademien YA! anser sig ha haft goda möjligheter att påverka utbildningen för invandrare och har också ett gott samarbete med NTM-centralen och speciellt landsbygdsavdelningen. I Point College ses regionalt samarbete som viktigt och för närvarande deltar rektorn i genomförandet av social- och hälsovårdsreformen i Kymmenedalen.

En del av utbildningsanordnarna riktar en viss kritik mot landskapsförbunden. Förbundens intresse anses vara betydligt större för högskoleutbildningen än andra stadiets utbildning. Detta blir speciellt tydligt då landskapsplanerna utarbetas, men märks också i projektfinansieringen.

Med tanke på yrkesutbildningens uppdrag som regional utvecklare vore det önskvärt att utbildningsanordnarnas samarbete med landskapsförbunden skulle vara större. Inte minst är det viktigt med tanke på synligheten och förståelsen för svenskspråkig utbildning i landskap där svenskan är i en klar minoritet. Här har finskspråkiga utbildningsanordnare tagit en betydligt större roll.

Samtliga utbildningsanordnare samarbetar med de regionala ungdoms- och arbetsverkstäderna och kommunernas uppsökande ungdomsarbete när det gäller stöd för studerande som riskerar att avbryta sina studier. Man försöker tillsammans hitta lösningar för att den studerande ska kunna slutföra utbildningen. Som en del i det förebyggande arbetet ordnar t.ex. Föregångarna i Vasa varje höst ett möte med yrkesutbildarna där man tillsammans går igenom hur de elever som avslutat den grundläggande utbildningen på våren har placerat sig. På så sätt kan man så fort som möjligt fånga upp dem som inte är i utbildning eller har ett jobb.

Nya aktörer och samarbetspartners är Navigatorerna (Ohjaamo) med tjänster speciellt riktade till marginaliseringshotade ungdomar och unga vuxna. Navigatorerna ska ge individuell rådgivning och vägledning, stöd för utveckling av karriärkompetenser, sociala färdigheter och karriärplanering. Det finns tvåspråkiga Navigatorer i Borgå, Vanda, Vasa, Helsingfors och Åbo.

7. Övergången till arbetslivet och fortsatta studier

Utbildningsanordnarna följer upp Statistikcentralens statistik över placeringen efter avlagd examen eftersom det inte finns något annat enhetligt system för uppföljningen av utexaminerade. Samma statistik ligger som grund för utbildningens resultatfinansiering. Problemet är att statistiken släpar efter och uppgifterna är flera år gamla då de publiceras. I och med att resultatfinansieringen får en stor roll i yrkesutbildningens finansiering borde uppgifterna vara färskare. Tre år är en lång tid i dagens värld där förändringarna sker snabbt. Eftersom samtliga utbildningsanordnare har intresse av att följa upp sina studerande men inte har verktygen kunde detta vara en projektidé som anordnarna förverkligar tillsammans.

Optima har gjort synnerligen goda resultat när man ser till resultatfinansieringen. I genomsnitt kommer ca 86 procent av de studerande från regionen och 84 procent av dem är sysselsatta där efter examen. Av dem som är sysselsatta jobbar cirka 1/3 inom den bransch de utbildats för, ca 1/3 inom en närliggande bransch och cirka 1/3 har ett jobb överlag. Mellan 20 och 30 procent av de utexaminerade söker till yrkeshögskoleutbildning, andelen som inleder studier är dock något lägre.

Practicums Arbetslivscentrum har gjort en utredning om hur deras utexaminerade studerande åren 2010-2016 har placerat sig. Av dem som besvarade förfrågan var 67,1 procent i arbetslivet och 21,2 procent i vidareutbildning. 4,5 procent var arbetslösa och 6,9 procent i militären eller moderskapslediga.

Axell och Yrkesakademin gör en förfrågan om de studerandes närmaste planer vid deras utexaminering. Under några år har situationen ett år efter utexamineringen också kartlagts via TE-byråns statistik. Omkring 20-30 procent av de utexaminerade studerandena söker till yrkeshögskoleutbildning.

I Point College övergår cirka 30 procent av de studerande till högskoleutbildning. Inom den svenskspråkiga utbildningen är andelen högre. Där

söker sig studerande vidare till yrkeshögskolor och Svenska handelshögskolan.

Ingen av utbildningsanordnarna har alumniverksamhet, man har inte ansett att det funnits behov för en sådan verksamhet. Men alla betonar vikten av informella kontakter till tidigare studerande inte minst med tanke på nya platser för arbetsplatsförlagd utbildning och nya arbetsplatshandledare. I synnerhet i de mindre läroanstalterna är det naturligt nog lättare att hålla kontakten till tidigare studerande och följa med deras fortsatta bana. De utbildningsanordnare som ordnar vuxenutbildning får också en viss återkoppling till tidigare studerande via deras deltagande i kortkurser och yrkes-/specialyrkesexamensutbildningar.

Inläring i arbete har visat sig vara en bra inkörsport till arbetslivet och leder i många fall till en arbetsplats. I Svenskfinland är dessutom de personliga kontakterna av största vikt i rekryteringen av personal. Speciellt inom företagsvärlden fäster man inte alltid så stor uppmärksamhet vid vilken examen en person avlagt. Det räcker med att man har en examen och kan visa upp grundfärdigheter och social kompetens. Företagen fortbildar själva i det specifika kunnande som behövs just på den arbetsplatsen. Man anställer helt enkelt en "bra person".

Vamia och Vasa yrkeshögskola inledde år 2016 ett pilotprojekt om förberedande utbildning för yrkeshögskolestudier. Studerande i Vamia kan avlägga kurser omfattande 30 studiepoäng i Vasa yrkeshögskola. Kurserna räknas tillgodo i Vamia och i antagningen till yrkeshögskolan. Hittills är erfarenheterna goda. Hösten 2017 inledde Vamia och Yrkeshögskolan Novia ett liknande samarbete.

I Yrkesakademien YA! är det vanligt att studerande söker vidare till yrkeshögskolan. Såsom tidigare nämnts har YA! i likhet med Vamia avtal med Novia om att studerande i YA! som valbara yrkesstudier kan avlägga yrkeshögskolekurser omfattande 30 studiepoäng.

Point College samarbetar med Haaga-Helia och Laurea gällande studerandes möjligheter att avlägga yrkeshögskolekurser omfattande 10–30 studiepoäng. Haaga-Helia har ett tvåspråkigt program som lämpar sig väl för merkonomstuderande inom den svenskspråkiga utbildningen.

Utbildningsanordnarna hoppas att ESF-projekten "Smidiga övergångar i Svenskfinland" (nationellt projekt) och "Stora komet" (regionalt projekt i Nyland) ska underlätta övergången mellan andra stadiets yrkesutbildning och

yrkeshögskoleutbildningen. I de treåriga projekten, som inleddes år 2016, ska olika modeller och material utarbetas och där ingår också möjligheterna till förberedande studier för yrkeshögskolan. För en del kan en fortsatt yrkeshögskoleutbildning vara en bra lösning men det kan också vara bra att skaffa sig arbetslivserfarenhet innan man söker vidare.

8. Lärarnas behörighet och kompetens

Ur rapporten "Opettajat ja rehtorit Suomessa 2016 – Lärarna och rektorerna i Finland 2016" framgår det att behörighetsgraden fortsättningsvis är betydligt lägre inom den svenskspråkiga yrkesutbildningen än inom den finskspråkiga. År 2016 var 73,6 procent av lärarna och rektorerna inom den svenskspråkiga yrkesutbildningen formellt behöriga. Motsvarande andel för lärare och rektorer i hela landet var 90 procent. Glädjande nog har behörighetsgraden stigit jämfört med resultaten från motsvarande datainsamling år 2010. Å andra sidan kan ökningen delvis bero på att flera utbildningsanordnare har varit tvungna att minska på personalen.

Att bli lärare inom yrkesutbildningen är en lång process och kan vara en 10-årig lärostig. Vägen att t.ex. bli ämneslärare är betydligt kortare. Å andra sidan behöver en yrkeslärare ha erfarenhet från arbetslivet. Yrkeslärarrollen i sig är inte synlig, det är ett yrke som inte nämns i t.ex. studiehandledningen. Många väljer att bli yrkeslärare efter att de har vikarierat som lärare i en yrkesläroanstalt. Sedan finns det också en grupp som efter att ha samlat på sig erfarenhet gärna lär ut sitt kunnande. En yrkeslärare har vanligen en stark anknytning till sin bransch och yrkesbenämningen i branschen och ser sig i andra hand som lärare.

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier vid Åbo Akademi ansvarar för den svenskspråkiga lärarutbildningen och ordnar behörighetsgivande utbildning för yrkeslärare. Den svenskspråkiga yrkeslärarutbildningen är således universitetsutbildning till skillnad från den finskspråkiga som ges i yrkeshögskolor. Det förs en ständig diskussion om nivån på yrkeslärarutbildningen. En del anser att den är förlegad och borde uppdateras utgående från hur undervisningen ser ut i dagens yrkesutbildning. I synnerhet betonas bristen på handledarkompetens och kompetens att arbeta i nätverk och team. Andra menar att utbildningen har ett oförtjänt dåligt rykte. Det är också upp till utbildningsanordnarna att fungera som handledare och ta hand om dem som studerar till lärare. Ett av problemen är att de som vill studera till yrkeslärare samtidigt är i arbetslivet. Det här är en av orsakerna till att många i södra Finland och speciellt Helsingforsregionen i stället väljer en finskspråkig lärarutbildning i närregionen.

I och med yrkesutbildningsreformen förändras lärarrollen vilket betyder att det finns behov av förändringar också i lärarutbildningen. Lärarutbildarna måste se över vilka kompetenser en lärare behöver utgående från den inriktning som yrkesutbildningen nu tar. Läraren är experten som ska kunna jobba i olika inlärningsmiljöer och nätverk. Arbetet sker i team både med andra lärare och handledare och med arbetslivets representanter. Det krävs en ny pedagogik, ett nytt sätt att se på inläring och undervisning.

8.1. Lärarnas kompetensutveckling

Utöver den obligatoriska fortbildningen ordnar utbildningsanordnarna en hel del fortbildning via projektverksamheten. Under de senaste åren har en stor del av utvecklingsverksamheten och fortbildningen handlat om digitaliseringen av undervisningen men också pedagogiska och didaktiska frågor har varit aktuella. Både i Optima och Yrkesakademin använder man egen personal som fortbildare, man kan tala om mentorskap och benchmarking. Mentorskap och kollegialt lärande ses överlag som goda fortbildningsmetoder. Genom ett utökat samarbete utbildningsanordnarna emellan kunde man t.ex. ha mentorer som jobbar via olika virtuella medier.

Fortbildningsbehoven diskuteras under utvecklingssamtalen och några utbildningsanordnare har individuella utvecklingsplaner för personalen. Flera anordnare gör kompetenskartläggningar som ligger som grund för fortbildningen. Modeller för kompetenskartläggningen har t.ex. utarbetats i projektet YrkesKunnig, som finansierats av regionförvaltningsverket. I projektet deltog Yrkesakademin, Optima, Axxell, Inveon och Point College.

I Point College har man en HR-koordinator på deltid som jobbar med arbetsvälmåendet bland personalen och främjar kompetensutvecklingen.

Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi och Yrkeshögskolan Novia (CLL) är den största samarbetsparten i ordnandet av fortbildningen. En annan aktör är HY+ vid Helsingfors universitet. Fortbildningen som ordnas stöds då med projektbaserade statsunderstöd beviljade av Utbildningsstyrelsen.

8.1.1. Lärarnas arbetslivsperioder

Lärarnas arbetslivsperioder utgör en viktig del i kompetensutvecklingen. Lärarna borde ha möjlighet att med jämna mellanrum uppdatera sitt branschkunskande och samtidigt skapa kontakter till arbets- och näringslivet. Men verksamheten är fortsättningsvis beroende av projektfinansiering eftersom utbildningsanordnarna inte har ekonomiska möjligheter att finansiera både en lärare ute i arbetslivet och en vikarie.

Point College är en av få utbildningsanordnare som har anvisat resurser för lärarnas arbetslivsperioder. Perioderna kan kombineras med inläring i arbete och utbildning för arbetsplatshandledare. Lärarna uppmuntras att genomföra perioderna parvis för att på så sätt tillsammans kunna reflektera och ta med sig kunskaperna till utvecklingsarbetet i den egna organisationen.

I Vamia har man fört diskussioner om möjligheterna att sammankoppla lärarnas arbetslivsperioder med perioderna då studerande är i inläring i arbete. Det här kräver dock omfördelning av resurserna.

Under diskussionerna med utbildningsanordnarna framkom ett förslag om att lärarnas arbetslivsperioder kunde stödas med ett stipendium motsvarande en månadslön för en period ute i arbetslivet. Detta skulle på ett mycket konkret sätt stöda yrkeslärarnas kompetensutveckling och samarbete med arbetslivet.

8.1.2. Behovet av fortbildning utgående från den nya lagstiftningen

Yrkesutbildningsreformen ställer nya krav på lärarna, krav som var och en möter på sitt sätt. Vissa går in för förändringar med hull och hår och ser möjligheterna till utveckling, andra är mera reserverade eller avoga till förändringarna. Utbildningsanordnarna har konstaterat att satsningarna på att informera om reformen redan i sig kommer att vara stora.

Synen på lärande har förändrats. Läraren är fortsättningsvis en kunskapsförmedlare men förmedlingen sker numera i varierande miljöer. Läraren är i allt högre grad en handledare för varje studerande med allt vad det innebär av individualisering och personlig tillämpning i utbildningen. I filmen "Framtidens arbetstagare" som gjorts inom projektet YrkesKunnig sägs att

undervisningen mer och mer går från kunskapsförmedling till färdighets-
träning. Läraren är en pedagogisk sakkunnig som dessutom allt oftare ska
vara aktiv på arbetsplatserna och ansiktet utåt till arbetslivet.

Alla är överens om att reformen kräver fortbildning men frågan är vilket
kunnande en lärare behöver för att målen för yrkesutbildningsreformen ska
uppfyllas. Detta är något som bör klargöras och som ingår i målsättningen
för projektet "Parasta osaamista – Bästa kunnande". För att utbildnings-
anordnarna i sin tur ska kunna svara på behoven borde de göra kompe-
tenkartläggningar över lärarnas kunnande och sätta in åtgärder inom de
områden där kompetensen behöver höjas. Utöver utbildningsanordnarnas
egen fortbildning borde också andra fortbildningsarrangörer såsom CLL,
HY+, Utbildningsstyrelsen och regionförvaltningsverket arrangera fortbild-
ning som stöder genomförandet av yrkesutbildningsreformen. Fortbildning-
en borde ordnas så flexibelt som möjligt med hjälp av olika metoder såsom
t.ex. kollegialt lärande och möjligheter till självstudier oberoende av tid-
punkt utöver mera traditionella seminariedagar som säkert också behövs.

8.2. Kollektivavtalen och deras inverkan på utbildningen

Yrkeslärarnas arbetstider och undervisningsskyldigheter styrs idag av ett
flertal kollektivavtal jämte bilagor. De stora utbildningsanordnarna har
upp till åtta olika bilagor att följa. Nuvarande kollektivavtal motsvarar inte
yrkeslärarens arbetsuppgifter och synen på lärarrollen. Arbetstidssystemet
försvårar utbildningsanordnarnas möjligheter att ordna utbildningen enligt
dagens krav. Behovet av teamarbete, samplanering och verksamhet utanför
den direkta undervisningen är markant.

Hösten 2017 inleddes ett försök med årsarbetstid för lärare i yrkesläroan-
stalter. OAJ, KT Kommunalarbetsgivarna och AVAINTA har på central nivå
avtalat om en gemensam modell för försöket, som ska pågå i tre år. Sex
yrkesutbildningsanordnare har gjort motsvarande lokala avtal vilket innebär
att 2 000 yrkeslärare från och med 1.8.2017 deltar i försöket. I årsarbets-
tidsmodellen utgör allt arbete lönebetalningsgrund och man skiljer inte åt
t.ex. undervisning och annat arbete. En heltidsanställd lärare får en arbets-
tid på 1 500 timmar. Därutöver kan arbetsgivaren köpa upp till 200 timmar
extra arbete. Av lärarens arbetstid är 25–40 procent oberoende av tid och
plats, s.k. icke-bunden arbetstid. För vissa lärargrupper avviker procentsat-
sen under en övergångsperiod. Arbetstiden fördelas på 40 kalenderveckor.

Hur försöket utfaller kommer att ha stor betydelse för hur arbetstidssystemet ser ut i framtiden. (Källa: Kommunarbetsgivarnas KT, AVAINA:s och OAJ:s presentation av försöket)

I Folkhälsan Utbildning övergick Norrvallas personal till helhetsarbetstid från den 1 augusti 2017. I Solvalla idrottsinstitut har man sedan tidigare haft helhetsarbetstid och FHU ser en klar fördel med att samtliga lärare följer samma avtal.

Oberoende av försöket med årsarbetstid kunde utbildningsanordnarna sinsemellan fundera på olika lösningar gällande lärarnas arbetstid som underlättar undervisningens upplägg enligt intentionerna i lagstiftningen och examensgrunderna. Aktuella frågor är: Vad kan man göra inom ramen för nuvarande avtal? Hur kan man motivera till samarbete? Kan man göra organisatoriska förändringar som bidrar till samarbete?

9. Digitalisering och undervisningsmaterial

Utbildningsanordnarna är överens om att det finns många möjligheter till samarbete kring digitalisering och undervisningsmaterial. Lärarna producerar i hög grad sitt eget material och här skulle finnas möjligheter till samarbete t.ex. via projekt där man i team utarbetar material för examensdelar. Gemensamma materialpaket skulle också främja jämförbarheten och inte vara lärarbundet. En möjlighet är att försöka samla materialet i en bank även om den kan bli ohanterlig. Att göra en allmän kartläggning av undervisningsmaterialet skulle i sig också vara bra men blir lätt en övermäktig uppgift.

Det finns obegränsat med material och undervisningsmetoder i olika former på webben. Augmented reality eller förstärkt verklighet är en av de nyare metoderna. Vidare finns det bra finskspråkigt material som ofta har utarbetats gemensamt i stora projekt. Det är inte alltid nödvändigt att utarbeta eget material om det finns ett fullgott finskspråkigt alternativ. Yrkesakademien översätter t.ex. ett finskspråkigt digitalt material inom bilbranschen som används i alla finskspråkiga läroanstalter. Nätverket AMEO, som är ett nätverk för specialyrkesläroanstalterna och där Optima ingår, har likaså gjort en del översättningar av material. Men översättningar kostar och därför borde det finnas mera resurser för dem. Vidare kan rikssvenskt material i viss mån användas men måste då modifieras för finländska förhållanden.

9.1. Digitalisering och e-lärande

De senaste åren har ett flertal projekt med direkt anknytning till IKT och e-lärande pågått. Som exempel kan nämnas mLearning AR (Augmented reality), Lär miljö – Oppimisympäristö, Digipop, Digital horisont och Ilearn 3D där utbildningsanordnarna medverkar i olika konstellationer.

Utbildningsanordnarna konstaterade i diskussionerna att det inom de gemensamma examensdelarna finns behov av digitalisering och samarbete.

Unga studerande värdesätter inte alltid de gemensamma ämnena och får bråttom att avlägga dem i slutet av utbildningstiden. Om ämnena finns digitalt kan studerandena genomföra dem på egen tid. Axxell har utvecklat ett digitalt system för de gemensamma ämnena omfattande 35 kompetenspoäng så att de helt och hållet kan studeras och tenteras på distans. Ämnena är uppdelade i moduler och ska avläggas under en begränsad tid. Betoning har lagts på handledningen för att se till att de studerande får tillräckligt stöd i genomförandet. Alla Axxells enheter kan delta samtidigt. Axxell har för avsikt att marknadsföra de digitaliserade modulerna till övriga utbildningsanordnare och har också öppnat dem för ungdomsverkstäderna.

ViRum som utvecklats för gymnasierna och är en virtuell omgivning för undervisning är en kanal som eventuellt kan användas för de gemensamma examensdelarna och då i synnerhet med tanke på dem som avlägger kombiexamen. Funktionerna stöder både distans- och klassundervisning och är anpassade för olika ämnen.

I och med att examensstrukturen har ändrats kommer examensgrunderna att uppdateras. Under diskussionerna framfördes en projektidé om att utbildningsanordnarna tillsammans skulle gå igenom vilka examensdelar i examensgrunderna som kunde vara virtuella och genomföras på distans. Virtuella examensdelar skulle förkorta studierna för studerande som fått tidigare förvärvat kunnande erkänt.

Man får inte glömma att distansstudier alltid är en utmaning för den studerande. En del klarar det, andra inte. Distansstudier kräver ett stort eget ansvar och i många fall också större insatser från läraren eftersom responsen till studerande är synnerligen viktig för att hålla de studerandes motivation uppe. Ett fullgott handledningssystem måste vara inbyggt i den utbildning som avläggs på distans.

10. Konklusioner

Utbildningsanordnarna inom yrkesutbildningen står inför många utmaningar i och med den nya lagen om yrkesutbildning. Den största utmaningen är att lagen tas i bruk och omsätts i praktiken samtidigt som yrkesutbildningen har drabbats av stora nedskärningar i finansieringen och flera utbildningsanordnare har varit tvungna att samarbetsförhandla för att få ekonomin att gå ihop. Utveckling brukar i regel stödas med tilläggsresurser, något som nu inte är fallet. Överlag har yrkesutbildningen genomgått ständiga förändringar i snabb takt under många år och det skulle nu vara dags att ge utbildningsanordnarna och personalen arbetsro.

Resultatfinansieringen som en del i statsandelssystemet får genom yrkesutbildningsreformen en betydligt större roll än tidigare. Detta kräver en bättre uppföljning av de studerandes placering än hittills och utbildningsanordnarna behöver få möjlighet att åtgärda osund utveckling. Ett verktyg för utbildningsanordnarnas egen uppföljning av studerande kunde därför utarbetas genom ett gemensamt projekt.

Utbildningsanordnarna efterlyser insatser från undervisnings- och kulturministeriet i genomförandet av yrkesutbildningsreformen. Speciellt gäller detta arbetslivets aktivare roll i yrkesutbildningen. Det kan inte vara enbart utbildningsanordnarnas ansvar att implementera reformen i arbetslivet. En nationell marknadsföringskampanj speciellt riktad till arbetslivet borde genomföras. Det är bl.a. viktigt att framföra att utbildningsanordnarna fortfarande ansvarar för yrkesutbildningen trots att arbetslivet fått en större roll.

Ett orosmoln är hur mycket man kan kräva av arbetslivet när det gäller insatserna för yrkesutbildningen. Denna oro ska tas på allvar. Det finns en gräns för hur stort ansvar arbetsplatserna kan ta utan att den egentliga verksamheten blir lidande. Tyvärr finns det inga enkla lösningar på denna problematik.

I kontakten till arbetslivet kan lärarnas roll inte nog betonas och lärarnas arbetslivsperioder får en ännu större betydelse. Dessa perioder har fortfarande inte fått permanent finansiering och är inte satta i system. För att

underlätta lärarnas möjligheter till arbetslivsperioder kunde ett stipendium i form av en månadslön instiftas av någon finansiär inom tredje sektorn som stöder utbildningsverksamhet. En annan viktig målgrupp för att upprätthålla goda kontakter till arbetslivet är arbetsplatshandledarna. För deras del borde en nationell utbildning utvecklas under ledning av Utbildningsstyrelsen tillsammans med utbildningsanordnarna.

Samtidigt är det också viktigt att lyfta fram de positiva sidorna av yrkesutbildningen. Här gäller det för utbildningsanordnarna att värna om den finländska yrkesutbildningens goda rykte. Negativa rubriker föder mera negativitet, något som påverkar i synnerhet ungdomarna i deras val av utbildning. Frågeställningarna kring yrkesutbildningsreformen kan påverka intresset att söka sig till yrkesutbildning och därför är det skäl att lyfta fram möjligheterna. Negativa rubriker påverkar också arbetsgivarnas intresse att ha en aktiv roll i yrkesutbildningen. Ett fungerande samarbete där arbetsliv, utbildningsanordnare och studerande ser det som en win-win situation är en av grundförutsättningarna för en god yrkesutbildning.

Som en del i marknadsföringen av den svenskspråkiga yrkesutbildningen kunde utbildningsanordnarna ha en synligare roll i den regionala utvecklingen. Genom aktivitet i regionala organ och inom ramen för olika reformer, deltagande i samhällsdebatten mm. kan utbildningsanordnarna påverka utvecklingen och samtidigt ge yrkesutbildningen synlighet och ett mervärde.

För att underlätta arbetsbördan som reformen medför kan utbildningsanordnarna tillsammans utveckla modeller för verksamheten och den svenskspråkiga yrkesutbildningen. Genom samarbete kan utbildningsanordnarna påvisa synergier och ökad effektivitet. Trenden i samhället inom alla sektorer är att skapa större enheter och volymer. Inom den svenskspråkiga yrkesutbildningen är detta inte möjligt eftersom målgruppen är liten och geografiskt splittrad. Om utbildningen ska vara tillgänglig inom rimligt avstånd måste det vara möjligt att upprätthålla mindre enheter. Dessutom ska den svenskspråkiga yrkesutbildningen kunna tillgodose behovet av svenskspråkig service inom många branscher vilket kräver ett brett utbildningsutbud.

En arbetsgrupp med uppgift att utveckla den svenskspråkiga yrkesutbildningen och med utbildningsanordnarnas rektorer som medlemmar borde tillsättas. Där kunde gemensamma strategier, riktlinjer och mål diskuteras. En gemensam samsyn på utbildningsutbudet och ordnandet av utbildningen utan osund konkurrens garanterar ett mångsidigt utbud av svenskspråkig yrkesutbildning också i framtiden. En koordinerare för arbetsgruppens arbete borde utses, denna koordinerare kan vara en av utbildningsanord-

narna eller också en utomstående part såsom t.ex. Utbildningsstyrelsen eller regionförvaltningsverket. Vem som åtar sig koordineringsansvaret behöver diskuteras.

Inom ramen för yrkesutbildningslagstiftningen finns många uppslag till projektverksamhet där utbildningsanordnarna såsom tidigare kan samarbeta. I synnerhet samarbetet med arbetslivet kräver ytterligare satsningar för att utbildningen ska kunna genomföras enligt målsättningen. En del av projektidéerna ingår i den här rapporten och förhoppningsvis kan finansiering hittas för dem. En projektidé som kan lyftas fram är digitaliseringen och utvecklingen av undervisningsmaterial. Nu producerar en stor del av lärarna själva sitt material. Dessutom finns det bra finskspråkigt material för att inte tala om material som finns på webben och som kan användas i den svenskspråkiga utbildningen.

Slutligen är det skäl att konstatera att den svenskspråkiga yrkesutbildningen som helhet klarat sig bra i resultatfinansieringens jämförelser även om det finns skillnader mellan utbildningsanordnarna. Det finns med andra ord rum för ett fortsatt kvalitetsarbete och en vidareutveckling av den svenskspråkiga yrkesutbildningen så att förutsättningarna för en kvalitativ svenskspråkig yrkesutbildning även i framtiden är goda.

Källförteckning

Lag om yrkesutbildning (531/2017)

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om yrkesutbildning och till vissa lagar som har samband med den RP 39/2017 rd

Statsrådets förordning om yrkesutbildning (673/2017)

Undervisnings- och kulturministeriets förordning om examensstrukturen inom yrkesutbildningen (680/2017)

Lag om grundläggande yrkesutbildning (630/1998) jämte ändringar

Förordning om grundläggande yrkesutbildning (811/1998) jämte ändringar

Lag om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998) jämte ändringar

Förordning om yrkesinriktad vuxenutbildning (812/1998) jämte ändringar

Förordning om personlig tillämpning inom yrkesinriktad vuxenutbildning (794/2015) jämte ändringar

Ett nordiskt perspektiv på karriärkompetens och vägledning, NVL (Nordiskt nätverk för vuxna lärande), 2015

Genomförande av grunderna för de yrkesinriktade grundexamina inom den grundläggande yrkesutbildningen, Utbildningsstyrelsen, Guider och handböcker 2016:1

Handbok om fristående examina 2016 - För examensarrangörer och examenskommissioner, Utbildningsstyrelsen, Guider och handböcker 2016:3
eGrunder, Studieinfo.fi

Opettajat ja rehtorit Suomessa 2016 - Lärarna och rektorerna i Finland 2016, Utbildningsstyrelsen, rapporter och utredningar 2017:2

Stegen till yrkeskunnande 2025 - Inlärning Kunnande Färdigheter, Utvecklingsföreningen för yrkeskunnande AMKE rf, 2016

Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuus vuonna 2016, http://www02.oph.fi/asiakkaat/rahoitus/tulosr16/tulosr_16.html, Utbildningsstyrelsens databas

Utbildningsanordnarnas anordnartillstånd givna av undervisnings- och kulturministeriet

Utbildningsanordnarnas webbsidor och annat eget material

Optimas filmer om processen inläring i arbete

<https://vimeo.com/198177180>, <https://vimeo.com/198824180?from=outrou-embed>

Bilaga 1:

Deltagarna i diskussionerna med utbildningsanordnarna

Axxell, möte 26.1.2017

Lena Johansson, rektor

Lillemor Norrena, prorektor

Folkhälsan utbildning Ab (FHU), möte 20.2.2017

Anna Pensar, rektor

Östra Nylands yrkesinstitut Inveon, möte 24.1.2017

Solveig Mickels, rektor

Gunilla Träskelin, utbildningschef

Optima, möte 20.2.2017

Rabbe Ede, direktör

Max Gripenberg, rektor

Anna-Lena Forsman, biträdande rektor

Ann Käld, pedagogisk utvecklingschef

Patrik Lindgren, projektansvarig

Tage Lundström, huvudförtroendeman

Rune Nyman, chef för vuxenutbildningen

Ann-May Pitkäkangas, biträdande rektor

Tiina Sjölund, förvaltningsdirektör

Sixten Snellman, rektor för den yrkesinriktade specialundervisningen

Porvoo International College, Point College, möte 22.5.2017

Sari Gustafsson, rektor och VD

Yrkesinstitutet Practicum, möte 25.1.2017

Harriet Ahlnäs, rektor och VD

Vamia, möte 21.2.2017

Johan Lindman, biträdande rektor

Hippi Hovi, VD för Kust-Österbottens företagare

Yrkesakademin i Österbotten YA!, möte 22.2.2017

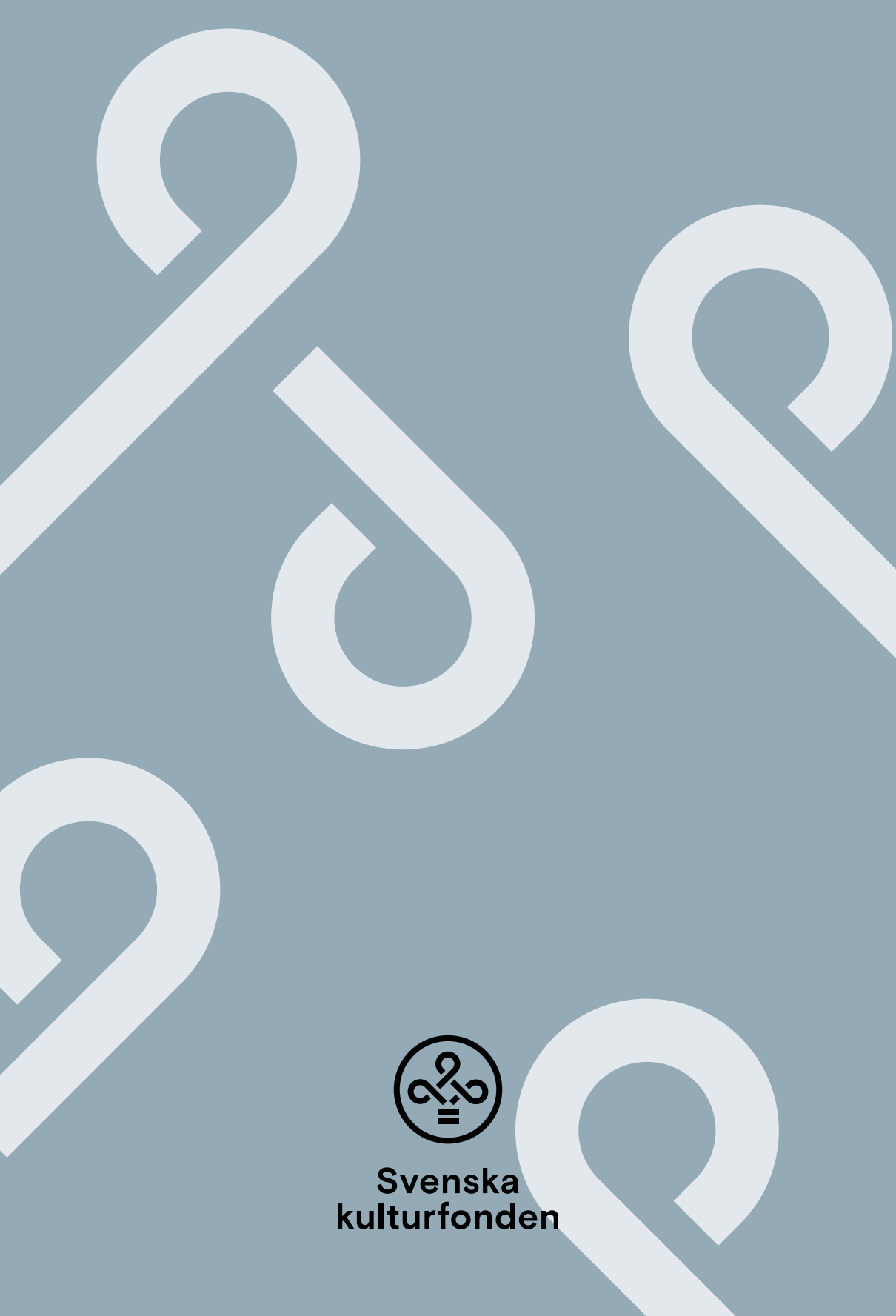
Boris Ståhl, rektor

Kenneth Heimdahl, utvecklingschef

Linda Öhman, biträdande rektor

Åbo yrkesinstitut, möte 30.1.2017

Ulrika Gullqvist, studiehandledare

**Svenska
kulturfonden**